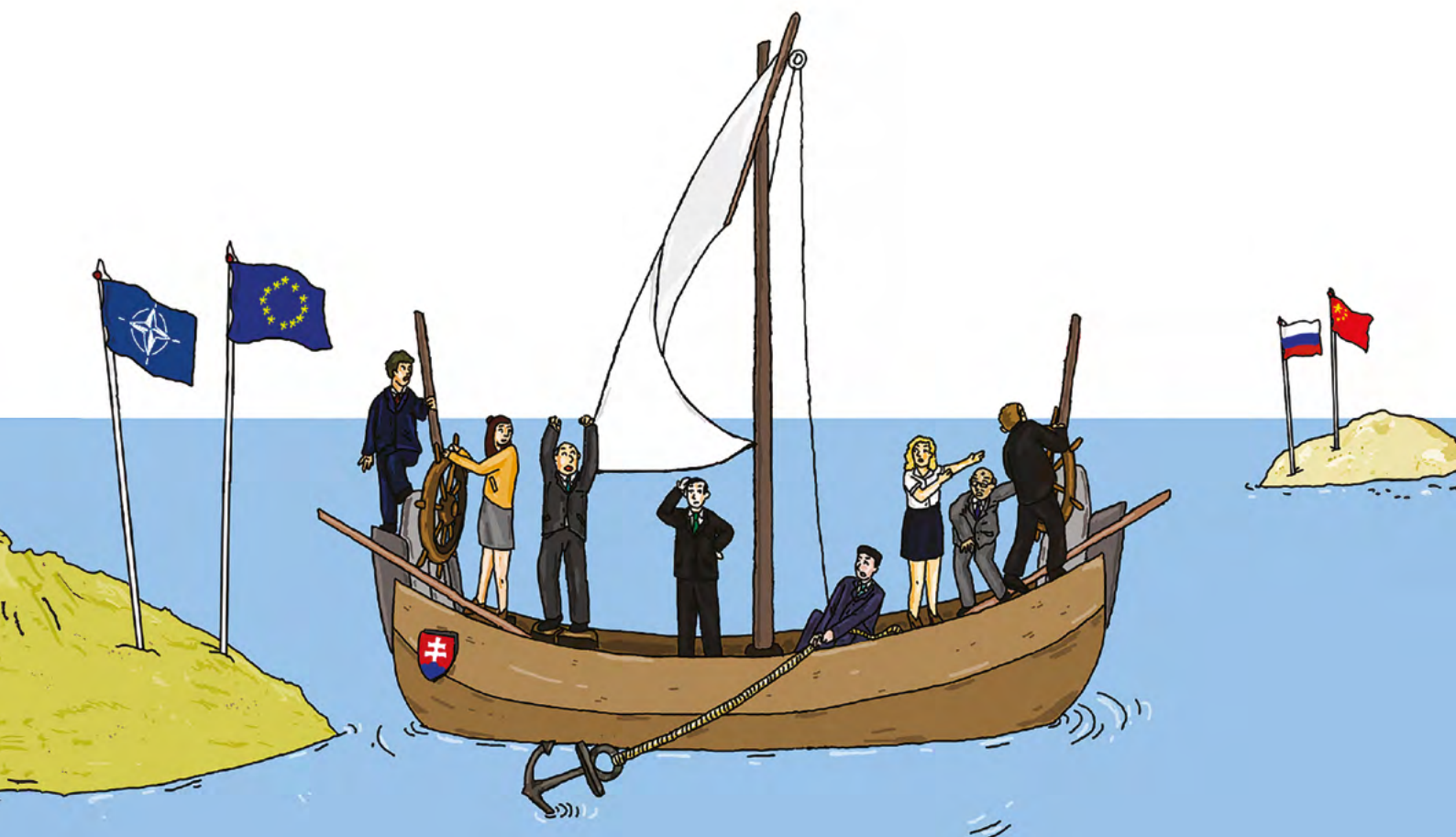

ANALÝZA

Zmena kurzu? Postoje slovenských politických strán k Rusku a Číne

Nikoleta Nemečková

ANALÝZA

Zmena kurzu? Postoje slovenských politických strán k Rusku a Číne

Nikoleta Nemečková

ZMENA KURZU? POSTOJE SLOVENSKÝCH POLITICKÝCH STRÁN K RUSKU A ČÍNE

Analýza

September 2023

Editor – Filip Šebok

Autorka – Nikoleta Nemečková

Citácia – Nikoleta Nemečková, *Zmena kurzu? Postoje slovenských politických strán k Rusku a Číne* (Praha, Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), 2023).

Táto publikácia vznikla v rámci projektu **MapInfluenCE** (pôvodne známeho ako ChinfluenCE), ktorý skúma vplyv Číny a Ruska v strednej Európe, konkrétne v Česku, Poľsku, Maďarsku a na Slovensku. Komparatívna povaha projektu umožňuje identifikovať, aké stratégie a nástroje Čína a Rusko používajú, kde prichádza k ich súhre a kde si naopak konkurujú. Projekt MapInfluenCE bol založený a je koordinovaný Asociáciou pre medzinárodné otázky (AMO).

Vydanie štúdie podporil grant National Endowment for Democracy (NED).

Sadzba – Zdeňka Plocrová

Tlač – ON tisk, s.r.o.

ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY (AMO)

Žitná 27/608

CZ 110 00 Praha 1

Tel.: +420 224 813 460

info@amo.cz

www.amo.cz

© AMO 2023

ISBN 978-80-88470-34-2 (tlač)

ISBN 978-80-88470-33-5 (pdf)

Obsah

Zhrnutie	7
Úvod a metodológia	9
Demokrati - známe tváre prozápadného smerovania v novom šate	11
HLAS-SD - národné záujmy na prvom mieste	13
KDH - najhlasnejší kritik Ruska a Číny	15
OĽaNO - od víťania Sputniku V k ostrej kritike Putina	18
PS - dlhoročný obhajca prozápadného kurzu	20
Republika - vyvážený postoj, ale len na papieri	23
SaS - podpora Taiwanu a kritika Ruska, ale pochybnosti o sankciách	26
SNS - postoj k Rusku nezmenila ani vojna na Ukrajine	29
Sme rodina - pozor na kremel'ské spojky	31
SMER-SD - od zástancu európskeho jadra po príklon na Východ	34
Záver	37
Autorka	40
O MapInfluenCE	41
O AMO	42
Poznámky	43

Zhrnutie

- Táto štúdia analyzuje postoje vybraných slovenských politických strán voči Rusku a Číne, zameriavajúc sa na otázky zodpovednosti za vojnu na Ukrajine, medzinárodnej izolácie Ruska a sankcií, postoja Číny k ruskej agresii, vzťahov s Taiwanom, dodržiavania ľudských práv a ekonomických a technologických závislostí v kľúčových sektoroch. Štúdia sa zameriava na obdobie od februára 2022 do augusta 2023.
- Vplyv Ruska je na Slovensku zakorenený ďaleko pevnejšie ako ten čínsky. V diskurze o zahraničnopolitickom smerovaní Slovenska následne tiež prevládajú témy spojené s Ruskom, čo ešte umocnila ruská invázia na Ukrajinu.
- Pozitívne postoje voči Rusku a Číne najčastejšie zastávajú strany SMER-SD, Republika a SNS a ich členovia a členky. Svoje stanoviská pritom skrývajú za argument, že sa snažia o vyváženú zahraničnú politiku na všetky svetové strany. V prípade Ruska relativizujú jeho vinu na agresii voči Ukrajine, nepodporujú medzinárodnú izoláciu Ruska, kritizujú sankcie a zneužívajú rolu Sovietskeho zväzu pri oslobodzovaní Slovenska od fašizmu na posilňovanie pozitívneho obrazu súčasného Ruska ako protifašistickej sily v Európe. V spojitosti s Čínou rezonovala u týchto strán v sledovanom období najmä podpora čínskeho „mierového plánu“ pre Ukrajinu.
- Naopak, kriticky sa k Rusku stavajú strany Demokrati, KDH, OĽaNO, SaS a PS. Tieto strany sú kritické aj voči Pekingu, s výnimkou OĽaNO, ktoré sa na svojich oficiálnych kanáloch počas skúmaného obdobia k témam spojeným s Čínou priamo nevyjadrovalo, v minulosti však zastávalo relatívne skeptické postoje.
- Na pomedzí medzi kritickým a nekritickým postojom k Rusku a Číne stoja HLAS-SD a Sme rodina. Vo vzťahu k Rusku vyvoláva otázky ich postoj k sankciám. V postojoch k Číne sa objavuje uprednostňovanie dobrých obchodných vzťahov aj na úkor prehliadania ľudsko-právnych problémov čínskeho režimu a rizík, ktoré plynú z technologickej spolupráce s čínskymi firmami.
- Spomedzi tém súvisiacich s Ruskom dominovali diskurzu najmä sankcie. Túto pôvodne zahraničnopolitickú tému dokázali mnohé politické strany pretaviť v tému domácu tým, že prízvukovali socioekonomické dopady sankcií na slovenské obyvateľstvo.
- V súvislosti s Čínou bola slovenskými politickými stranami najviac reflektovaná téma čínskeho „mierového plánu“ a nepriamo i otázka vzťahov s Tai-

wanom. Ďalšie relevantné témy v postojoch strán figurovali menej výrazne, otázky, ako sú kritické závislosti či riziká spojené s čínskymi technológiami, sa až na niektoré výnimky v diskurze neobjavovali takmer vôbec. Aj strany vyjadrujúce záujem o spoluprácu s Čínou, ako sú Republika a SMER-SD, podobu takejto spolupráce do detailov nešpecifikovali.

- Dôležitú úlohu pri otváraní tém spojených s Ruskom a Čínou zohrávajú jednotliví europoslanci a europoslankyne, ktorí túto problematiku prenášajú z európskej do vnútro politickej diskusie. To je príklad predovšetkým KDH a PS.
- S výnimkou SNS a Republiky medzi skúmanými stranami vidno opatrnosť otvorene sa vyjadrovať v prospech Ruska a Číny, namiesto toho sú využívané hlavne apely na úzko definované národné záujmy Slovenska, „ačohentizmus“ a ďalšie manipulatívne naratívy. Čína je tiež často využívaná ako politický, ekonomický a sociálny protipól EÚ a prostriedok kritiky Západu.
- Naratívy podporujúce Rusko a Čínu sú často zneužívané na podkopanie dôvery vo vládu a štátne inštitúcie a vyvolanie dojmu, že sa nerozhodujú na základe národných záujmov Slovenska, ale Západu, či konkrétne USA.
- Zdôrazňovanie úzko definovaných národných záujmov je často využívané ako protiváha k západnej jednote a podpore Ukrajiny a sankcií. HLAS-SD, Republika, SMER-SD a SNS pri tejto téme používajú ako vzor Maďarsko, najmä v prípade sankcií.

Úvod a metodológia

Ekonomická a bezpečnostná kríza rozpútaná ruskou agresiou voči Ukrajine ďalej naštiepila už tak krehkú dôveru v slovenské štátne inštitúcie a prozápadné smerovanie krajiny. Medzi obyvateľstvom aj politikmi sa znovu vynára otázka, kam vlastne Slovensko patrí. Malo by pokračovať vo svojej ceste na Západ, otočiť kurz a vrátiť sa na Východ, alebo sa snažiť byť mostom medzi nimi? Zatiaľ čo od konca 90-tych rokov bol viacmennej rešpektovaný základný konsenzus na geopolitickom ukotvení Slovenska, a to i stranami z opačných častí politického spektra, táto prozápadná zahraničnopolitická orientácia je dnes otvorene spochybňovaná.

Podobné tendencie možno vysledovať aj medzi bežným obyvateľstvom Slovenska. Podľa prieskumu z mája 2023 medziročne klesla nielen podpora členstva Slovenska v euroatlantických štruktúrach, ale aj počet Slovákov a Sloveniek, ktorí vidia Rusko ako bezpečnostnú hrozbu.¹ V prípade Číny naďalej panuje nízke povedomie o jej záujmoch a aktivitách na globálnom poli, čo môžu propekinskí aktéri využívať vo svoj prospech.²

Vynára sa riziko, že by sa tieto trendy mohli pretaviť do oficiálnej zmeny zahraničnopolitického smerovania Slovenska, čo by ovplyvnilo nielen identitu krajiny, ale aj dynamiku celého regiónu vzdorujúceho expanzionizmu Ruska. Preto je kľúčové analyzovať za akými hodnotami stoja jednotlivé politické strany a aké postoje prechováajú nielen k euroatlantickému partnerstvu, ale aj k Rusku a Číne, ktoré sa prezentujú ako jeho protipóly. Dôsledky týchto postojov totiž ďaleko presahujú jedny voľby.

Táto štúdia preto mapuje postoje jednotlivých politických strán kandidujúcich v predčasných parlamentných voľbách v septembri 2023, ktoré v čase písania textu ku koncu júla 2023 presiahli 5 % hranicu zvoliteľnosti. Podľa prieskumu agentúry AKO z júla 2023 sú medzi týmito stranami: HLAS-sociálna demokracia (HLAS-SD), Kresťanskodemokratické hnutie (KDH), Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (OĽaNO), Progresívne Slovensko (PS), Republika, Sloboda a Solidarita (SaS), Slovenská národná strana (SNS), Sme rodina a SMER-sociálna demokracia (SMER-SD).³ Okrem týchto strán bude štúdia analyzovať aj jednu stranu, ktorá sa v čase písania textu pohybovala konzistentne pod prahom 5 %, a to stranu Demokrati. Keďže sú medzi jej členmi viacerí predstavitelia bývalých vlád Igora Matoviča a Eduarda Hegera s významným vplyvom na slovenský informačný priestor a spoločenskú diskusiu, analýza pri nich robí výnimku a zaraďuje ich medzi sledované subjekty.

Časovo sa štúdia zameriava na obdobie od ruského vpádu na Ukrajinu vo februári roku 2022 po august 2023. Vojska na Ukrajine so sebou totiž priniesla novú politickú, bezpečnostnú, ekonomickú a spoločenskú realitu, ktorej sa museli prispôbiť aj slovenskí politickí aktéri. Výzvy v domácej a zahraničnej politike spojené s ruskou inváziou priniesli pre niektoré strany nové príležitosti ako premeniť rastúcu nespokojnosť spoločnosti v politické body. V tomto kontexte sa naskytli aj možnosti inštrumentalizácie tém spojených s Čínou a Ruskom. Pre doplnenie kontextu sa však bude štúdia odkazovať aj na aktivity a postoje sledovaných subjektov pred ruskou

agresiou. Vzhľadom na nestabilitu slovenskej stránickej scény a častú personálnu fluktuáciu bude text miestami sledovať aktivity jednotlivcov vo viacerých politických subjektoch. Štúdia sa zameriava predovšetkým na stránicke subjekty a nie na volebné kandidátky zahrňujúce viacero strán.

Vzhľadom na širokospektrálny dopad vojny na Ukrajine sa nedá táto otázka opomenúť, no štúdia sa venuje aj témam, ktoré vo vzťahu Slovenska k Rusku a Číne rezonujú dlhodobo. Analyzované teda budú postoje k:

- príčine a vinníkovi ruskej invázie na Ukrajinu z februára 2022,
- medzinárodnej izolácii Ruska a jeho označeniu za teroristický štát,
- sankčným balíčkom voči Rusku,
- čínskej „neutralite“ k ruskej agresii na Ukrajine a k čínskemu „mierovému plánu“,⁴
- spolupráci s Taiwanom,
- ľudsko-právnym problémom v Číne, najmä v otázkach Sin-ťiang, Hongkongu a Tibetu,
- ekonomickým a technologickým závislostiam v kritických oblastiach.

Pri analýze čerpala štúdia z volebných programov strán, ich oficiálnych webových stránok, účtov strán a ich členov na sociálnych sieťach, ako aj ich vyjadrení a zmienok v tradičných a alternatívnych médiách. Pri analýze sociálnych sietí boli použité analytické nástroje od Gerulata Technologies a CrowdTangle. Nasledujúca časť analyzuje postoje politických strán v abecednom poradí.

Demokrati – známe tváre prozápadného smerovania v novom šate

Strana Demokrati vznikla v marci 2023⁵, preto sa pri nej nedá ešte hovoriť o dlhodobých postojoch strany k Rusku či Číne. Prístup Demokratov k týmto dvom autoritárskym štátom je však možné vypožorovať z vyjadrení a krokov popredných predstaviteľov pred vstupom do strany, kedy bola veľká časť z nich členmi vlády. Ide predovšetkým o bývalého premiéra Eduarda Hegera a ministra obrany Jaroslava Naďa, ktorí boli hlavnými postavami silnej podpory Slovenska pre Ukrajinu po ruskej invázii a proeurópskeho a proatlantického smerovania krajiny.

„Politické piliere“ strany do volieb 2023 sa Moskve ani Pekingu explicitne nevenujú. V súvislosti s Ruskom strana iba podotýka, že ruská agresia voči Ukrajine so sebou priniesla zmenu bezpečnostnej situácie v Európe. K tomu text hneď dodáva, že majú Demokrati „jasný geopolitický kompas“, ktorý vidí Slovensko ako súčasť slobodného demokratického sveta, EÚ a NATO.⁶ Celkovo sa ale program venuje hlavne domácim témam.

POSTOJE K RUSKU

Strana Demokrati v čase novej vlny agresie Ruska proti Ukrajine ešte nebola sformovaná, jej súčasní predstavitelia na čele s Eduardom Hegerom ju už však vtedy rázne odsúdili.⁷ V rozhovore pre médiá Heger označil Kremľ za jednoznačného vinníka a kritizoval to, že sa s Putinom dlhé roky „jednalo v rukavičkách.“ V prípade, že by šéf Kremľa prišiel na Slovensko, mali by ho podľa Hegera slovenské orgány na základe medzinárodného zatýkacieho rozkazu zatknúť a odovzdať do Haagu.⁸ Jaroslav Naď tiež považuje kremľský režim za vojnového agresora a Putina dokonca označil za „Hitlera 21. storočia.“⁹

Obaja tiež spoločne so straníckym kolegom Miroslavom Kollárom a podpredsedníčkou strany Andreou Cocherovou¹⁰ podporili označenie Ruska za teroristický štát. Heger a Naď tiež privítali vyhlásenie Ruska za teroristický štát, ktoré prijal Európsky parlament.¹¹ Kollár zase podotkol, že Rusko bolo teroristickým štátom dávno pred 24. februárom 2022. Zároveň vyzval Národnú radu Slovenskej republiky, aby prijala symbolickú deklaráciu po vzore Európskeho parlamentu a prehlásila Rusko za štát podporujúci terorizmus.¹²

Viacerí členovia a členky strany sa takisto opakovane vymedzili proti prokremľským naratívom šíreným na Slovensku. Najčastejšie išlo o vyjadrenia Jaroslava Naďa, ktorý odsúdil podvratnú činnosť ruskej ambasády na Slovensku,¹³ domácich špiónov, ktorí vyzvedali pre Rusko¹⁴ aj manipulátorov, ktorí dlhodobo obracajú verejnú mienku v prospech Ruska.¹⁵ Sieť proruských špiónov a kolaborantov na Slovensku ostro skritizoval aj Miroslav Kollár, ktorý zároveň pripomenul, že Slovensko bolo Ruskom

označené za nepriateľa a vyzval k okresaniu počtu ruského personálu na slovenskom zastupiteľstve krajiny.¹⁶ Podpredsedníčka strany Andrea Cocherová tiež odsúdila aktivity zamestnancov ruskej ambasády na Slovensku a ich zneužívanie pietnych aktov na „relativizáciu a ospravedlňovanie nevyprovokovanej agresie putinovského Ruska na Ukrajine.“¹⁷

Podpora čo najprísnejšieho potrestania ruskej agresie a kritika prokremelských manipulácií sa v komunikácii členov Demokratov ukazovala aj pri téme sankcií. Okrem rezolútnej podpory čo najtvrdších sankcií¹⁸ napríklad Eduard Heger vo svojich facebookových príspevkoch menoval najčastejšie manipulatívne naratívy kolujúce o sankciách a následne ich uvádzal na pravú mieru.¹⁹ V rozhovore pre médiá tiež zdôraznil, že západné sankcie majú na Rusko vplyv, aj keď nezastavili Putinovo ťaženie na Ukrajine.²⁰ Naď zase v jednom zo svojich postov prezdieľal informácie o prudkom zvýšení úrokových sadzieb ruskou centrálnou bankou, ktoré doplnil slovami: „Keby sa vás snažili ešte proruskí šíritelia klamstiev a dezinformácií presvedčiť, že sankcie voči Rusku sú slabé a Rusi sa z nich smejú...veruže nesmejú. Sú zúfalí.“²¹

POSTOJE K ČÍNE

V otázkach spojených s Čínou bola strana Demokrati v skúmanom období významne menej aktívna ako v tých súvisiacich s Ruskom. Na oficiálnych kanáloch strany chýbal akýkoľvek otvorený postoj. Z členov strany sa k čínskym témam vyjadrili napríklad Karel Hirman, Miroslav Kollár a Vladimír Bilčík. Hirman vo svojom príspevku kriticky reagoval na výroky veľvyslanca Číny vo Francúzsku, ktorý spochybnil medzinárodnoprávnu legitimitu krajín, ktoré sa osamostatnili po rozpade Sovietskeho zväzu.²² Kollár si zase v príspevku pripomenul Deň Tibetu a odsúdil čínske represie voči tamojšiemu obyvateľstvu.²³ Bilčík sa v rámci svojej agendy v Európskom parlamente venoval hlavne čínskym vplyvovým aktivitám v Európe. Ako jeden zo spravodajcov sa podieľal na správe „Obrana demokratických inštitúcií a integrity Parlamentu pred zasahovaním,“ ktorú Europarlament prijal v júli 2023.²⁴ Odporúčania zo správy zhrnul aj v komentári pre Aktuality.²⁵ Vo videu z Bruselu tiež pripomenul, že Čína sa s Ruskom aj napriek vojne na Ukrajine naďalej zblízuje a môže urobiť veľa pre to, aby Moskva svoju agresiu zastavila.²⁶ Snaha o otváranie kritických tém vo vzťahu k Číne tak v strane je prítomná, zatiaľ sa však nepretavila do komplexného postoja.

V otázkach spojených s Taiwanom je aktívny Andrej Stančík, v minulosti už ako člen OĽaNO. Spolu s ďalšími poslancami Taiwan navštívil v júni 2022 a následne viackrát podporil Taiwan a jeho zapojenie na medzinárodnom poli, napríklad do fungovania Svetovej zdravotníckej organizácie.²⁷

HLAS-sociálna demokracia (HLAS-SD) – národné záujmy na prvom mieste

Počas troch rokov od svojho založenia sa strana HLAS-SD snažila profilovať ako proeurópska, no podobne ako pri SMER-SD, od ktorého sa strana odštiepila, sa aj pri HLAS-SD opakovane prejavila rozpoltenosť postojov voči euroatlantickým partnerom a Rusku a Číne. Nejasný postoj sa za sledované obdobie ukázal najmä v stanoviskách strany a jej predstaviteľov k protiruským sankciám a v prístupe k vojne na Ukrajine a jej ukončeniu. Explicitne sa voči Rusku, ale ani Číne, nevymedzujú ani „hodnotové princípy“ HLAS-SD do volieb 2023. Tie sa otvorene hlásia k členstvu Slovenska v EÚ aj NATO, zdôrazňujú potrebu rešpektovania suverenity a územnej celistvosti v zahraničnej politike a odmietajú násilné zmeny hraníc štátov, priamo však Rusko ani Čínu nemenujú.²⁸ Celkovo sa vo svojom predvolebnom programe strana venuje viac domácim ako zahraničnopolitickým témam a prízvukuje najmä záujmy Slovenska.

POSTOJE K RUSKU

Postoj HLAS-SD a jeho popredných predstaviteľov k Rusku nebol za skúmané obdobie jednoznačne kritický ani pozitívny. Strana síce odsúdila ruskú agresiu voči Ukrajine,²⁹ zároveň však predseda Peter Pellegrini v parlamente nepodporil uznesenie označujúce Rusko za teroristický štát. Podľa jeho slov je Rusko „vojenský agresor, ale čo je definícia terorizmu, o tom nebudem meditovať.“³⁰ Trval takisto na tom, že Moskve a Pekingu sa nemôžeme navždy otáčať chrbtom a treba pokračovať v dialógu. Dokonca povedal, že by už dávno vycestoval do Moskvy podobne ako Viktor Orbán, aby sa ubezpečil, že Slovensko bude mať aj naďalej plyn a aby sa spýtal, aký má na konflikt názor Rusko. Chcel by si totiž „urobiť pohľad z oboch strán.“³¹ V tomto smere vidno v Pellegriniho stanoviskách k Rusku konzistentnosť, keďže o „vyvážené vzťahy na všetky svetové strany,“ vrátane Východu, usiloval už pred vojnou na Ukrajine.³²

Že sa HLAS-SD vyhýba rezolútnemu vymedzeniu proti Rusku ukázalo aj odstúpenie jedného zo zakladajúcich členov strany Petra Kmeca. Ten v apríli 2023 na verejnej diskusii v Trnave ostro vystúpil proti ruským praktikám a prihlásil sa k pri náležitosti Slovenska k Západu. Debatu nahráli a účelovo zostrihali Mladí sociálni demokrati, mládežnícka organizácia SMER-SD. Na videu Kmec hovorí, že všetky snahy o hľadanie alternatívy k Západu sú pre Slovensko „samovražda“. Súhlasil tiež, že „pre Rusko je Slovensko dôležité iba vtedy, ak hráme úlohu nejakého užitočného idiota na rozbíjanie jednoty EÚ alebo NATO.“³³ Vedenie strany HLAS-SD sa ku Kmecovým názorom odmietlo prihlásiť a naopak prehlásilo, že víta Kmecove zrieknutie sa funkcie po zverejnení videa. Tajomník strany Matúš Šutaj-Eštok tiež doplnil, že „Zahraničná politika HLAS-SD je jasná a nemenná. Na prvom mieste musia byť slovenské národné záujmy.“³⁴

Rozpoltenosť postoja HLAS-SD a jeho predstaviteľov voči Rusku reflektujú aj reakcie na protiruské sankcie. Pellegrini napríklad v relácii Naživo Braňa Závodského povedal, že nové sankčné balíčky schvaľuje, no pochybuje, že „sankcie výrazným spôsobom donútia Ruskú federáciu uzavrieť s Ukrajinou mier.“ Dodal tiež, že už sankcie uvalené na Rusko po anexii Krymu nepriniesli žiadané výsledky, keďže Rusko aj napriek nim napadlo Ukrajinu znovu.³⁵ Skeptický názor na sankcie vyjadroval Pellegrini aj v minulosti, ešte ako premiér za SMER-SD. V roku 2018 napríklad prehlásil, že si ctí jednotu so západnými spojencami, ale Európe a Slovensku nepriniesli sankcie „dokopy nič.“³⁶ Pri téme sankcií zároveň Pellegrini konzistentne zdôrazňuje, že aj keď jednota so spojencami je dôležitá, Slovensko musí myslieť aj na svoje národné záujmy.

Práve národné záujmy Slovenska často v spojení so sankciami spomínajú aj ďalší členovia HLAS-SD. Erik Tomáš napríklad v relácii Na telo a neskôr na svojich sociálnych sieťach vyhlásil, že „Volanie prezidentky a vládnych politikov po rýchlom odstavení dodávok plynu a ropy z Ruska je nezodpovedným ohrozením národných záujmov Slovenska.“³⁷ Peter Kmec v podobnom duchu tvrdil, že premiér Eduard Heger hodil pri rokovaní o ďalších sankciách „národné záujmy cez palubu.“³⁸ V inom príspevku na svojom Facebooku povedal, že ho znepokojuje „prehnaný aktivizmus Eduarda Hegera pri prijímaní nového európskeho sankčného balíka na úkor slovenských národných záujmov.“ Podľa Kmeca bude totiž sankciami najviac postihnuté Slovensko.³⁹

POSTOJE K ČÍNE

Podobne ako v prípade Ruska sa „hodnotové princípy“ HLAS-SD do volieb 2023 explicitne nedotýkajú ani Číny. Príbuzným témam sa v sledovanom období nevenovali ani príspevky strany a jej popredných predstaviteľov. Výnimkou je vyjadrenie Petra Pellegriniho k TikToku, na ktorom je aktívny, a k čínskym dodávkam rúšok počas pandémie. V súvislosti s bezpečnostnými rizikami tejto čínskej sociálnej siete sa Pellegrini ohradil, že aj aplikácie z iných krajín v sebe môžu ukrývať nebezpečné prvky.⁴⁰ V druhom prípade líder HLAS-SD kritizoval solidaritu v rámci EÚ počas koronakrízy, kedy si podľa jeho slov jednotlivé členské štáty navzájom „kradli rúška“ a až od Číny sa jemu osobne v roli premiéra podarilo získať potrebný zdravotnícky materiál. Túto tému prepojil s aktuálnymi protiruskými sankciami a potrebou európskej solidarity. Namiesto nej by sa malo vraj Slovensko sústrediť na seba a nespoliehať na ďalšie štáty, ktoré si počas pandémie brali lekárske pomôcky.⁴¹

Čína nepatrila medzi Pellegriniho hlavné priority ani počas jeho premiérskeho mandátu a celkovo pôsobenia za SMER-SD. Ak už sa Číne venoval, bolo to primárne v spojení s rozvojom obchodných vzťahov, a to aj na úkor bezpečnostných rizík a mlčania o čínskych ľudsko-právnych problémoch. Počas svojej návštevy Číny v roku 2015 napríklad Pellegrini zavítal aj do sídla spoločnosti Huawei a diskutoval tam o budovaní technologického parku a testovaní novej mobilnej siete na Slovensku. O štyri roky nato sa vtedajší premiér vyjadril, že Slovensko nemá konkrétne dôkazy o bezpečnostných rizikách spojených Huawei a že nechce s Čínou obchodnú vojnu.⁴² Proti obmedzovaniu spolupráce s Huawei sa v tom čase vyjadril aj vtedajší vicepremiér a súčasný člen HLAS-SD Richard Raši.⁴³

Kresťanskodemokratické hnutie (KDH) – najhlasnejší kritik Ruska a Číny

Kresťanskodemokratické hnutie (KDH), jeden z najstarších subjektov na slovenskej politickej scéne, sa za posledné roky opakovane hlásilo k prozápadnej orientácii. Spomedzi analyzovaných strán sa k témam spojeným s Ruskom a Čínou venuje aktuálny volebný program KDH najrozsiahlejšie a najdetailnejšie. Strana v ňom deklaruje záujem podporovať a prehľbovať euroatlantickú spoluprácu a dobré vzájomné vzťahy s demokratickými partnermi vo svete. Zároveň sa vymedzuje voči všetkým krajinám, ktoré „nerešpektujú ľudské práva zakotvené v medzinárodných zmluvách,“ a v prípade zvolenia sa bude snažiť eliminovať politické a ekonomické prepojenie Slovenska s takýmito režimami.⁴⁴ Program sa k Rusku aj Číne stavia kriticky v rámci hneď niekoľkých aktuálnych tém. Rovnaký postoj sa pravidelne objavuje aj v komunikácii strany a jej členov a členiek na sociálnych sieťach a v médiách. Spomedzi predstaviteľov KDH sú v týchto témach mimoriadne aktívni hlavne europoslanec Ivan Štefanec a europoslankyňa a predsedníčka zahraničného výboru KDH Miriam Lexmann.

POSTOJE K RUSKU

Svoj kritický postoj voči Rusku definuje KDH vo viacerých tematických oblastiach v programe do volieb 2023. KDH v dokumente deklaruje, že by privítalo, ak by Rusko mohlo byť pre Slovensko a EÚ partnerom, v súčasnosti ale porušuje medzinárodné právo, vedie agresívnu vojnu proti Ukrajine a hybridnú vojnu proti Západu. KDH preto volá po posilnení odolnosti Slovenska voči dezinformáciám šíreným Putinovým režimom. Dva z častých prokremelských naratívov priamo v programe vyvracia. Kontruje ruskému naratívu, ktorý zvaľuje vinu za vojnu na Ukrajine na rozširovanie NATO a ostro kritizuje kremelské snahy vykresliť Rusko ako ochrancu tradičných kresťanských hodnôt. Okrem boja s hybridnými hrozbami plánuje KDH vo svojej vízii do budúcnosti taktiež naďalej podporovať protiruské sankcie a prodemokratické sily a ochranu ľudských práv v Rusku.⁴⁵

Tento prístup k Rusku zaznieva aj na oficiálnych kanáloch KDH na sociálnych sieťach a webovej stránke, kde sa strana rezolútne vymedzila proti Putinovmu režimu a jeho agresii voči Ukrajine. Po vypuknutí vojny strana odsúdila ruský útok a podporila západnú jednotu a sankcie na Rusko.⁴⁶ Poprední členovia a členky strany ako Miriam Lexmann, Igor Štefanec a Zuzana Bošňáková tiež označili Rusko za teroristický štát a podporili vyšetrovanie vojnových zločinov, ktoré pácha na Ukrajine.

Práve Lexmann a Štefanec sú ako v témach spojených s Ruskom tak Čínou najaktívnejšími komunikátormi v rámci KDH a ich príspevky často citujú či prezdieľajú aj oficiálne profily strany. Obaja sa týmto autoritárskym štátom a ich porušovaniu ľudských práv a demokratických princípov venujú aj v rámci svojej agendy v Európe-

skom parlamente. Štefanec je jedným z najaktívnejších slovenských europoslancov v týchto témach. Pravidelne kritizuje obmedzovanie ľudských práv a slobôd v Rusku, vrátane online cenzúry, ale aj ruské zasahovanie do demokratických procesov v iných krajinách.⁴⁷ Počas sledovaného obdobia tiež ostro odsúdil proruské špiónážne aktivity na Slovensku a vyzval k sprísneniu opatrení voči takýmto podvratným aktivitám.⁴⁸

Miriam Lexmann sa takisto pravidelne venuje ruským represiam a hybridným operáciám doma aj v zahraničí. Počas sledovaného obdobia napríklad zdôrazňovala potrebu spolupráce s disidentmi, pripomínala, kam vedie kremľská eliminácia opozície,⁴⁹ upozorňovala na proruských proxy aktérov, ktorí na Slovensku šíria prokremľskú propagandu a dezinformácie, vyzývala k zlepšeniu komunikačnej stratégie v odozve na aktivity týchto aktérov⁵⁰ a zasadzovala sa za to, aby EÚ a jej členovia znížili svoju závislosť na totalitných režimoch, ktoré predstavujú hrozbu pre demokraciu, ako aj hekonomickú bezpečnosť.⁵¹

POSTOJE K ČÍNE

Rovnako ako v prípade Putinovho režimu sa KDH v oficiálnom programe do volieb 2023 kriticky vymedzuje aj voči Číne. Otvorene ju označuje za hrozbu pre demokratický svet a to hneď z niekoľkých dôvodov. Medzi nimi menuje napríklad používanie nekalých praktík na medzinárodnom trhu a nerešpektovanie medzinárodného práva, agresívne vystupovanie voči Taiwanu a porušovanie ľudských práv obyvateľstva v Číne a Hongkongu. Program KDH tiež načrtá spôsoby, akým by chcela strana proti čínskemu vplyvu bojovať, od ochrany kritickej infraštruktúry a duševného vlastníctva slovenských a európskych firiem až po predchádzanie zneužitiu osobných údajov občanov čínskymi aktérmi.⁵²

V súlade s programom je aj verejná komunikácia o týchto témach zo strany Lexmann a Štefanca, ktorí sa rovnako ako v problematike Ruska dlhodobo a intenzívne angažujú aj v tej čínskej. Štefanec napríklad v komentári pre Aktuality volal po jednotnej európskej stratégii na ochranu záujmov EÚ pred Čínou, ktorá „uplatňuje agresívnu a dokonca nepriateľskú politiku hospodárskej súťaže, ignoruje medzinárodné pravidlá a bezohľadne presadzuje svoje záujmy.“⁵³ Lexmann zase presadzovala zabezpečenie rýchlejšej reakcie EÚ na ochranu európskych spoločností pred vykrádaním duševného vlastníctva Čínou, ktoré so sebou nesie ekonomické straty, oslabovanie európskej konkurencieschopnosti a úbytok pracovných miest.⁵⁴ Lexmann takisto opakovane upozorňovala na medzery v ochrane kritickej infraštruktúry, vrátane 5G sietí, a pretrvávajúce závislosti na Číne v kritických odvetviach, najmä v oblasti farmaceutík a polovodičov.⁵⁵ Vo facebookovom príspevku takisto vystríhala pred rizikami TikToku, vysvetlila význam zákazu jeho používania zamestnancami európskych inštitúcií a varovala, že je hrozbou nielen pre štáty, ale aj „pre nás všetkých.“⁵⁶

Okrem vedecko-technologickej a obchodnej stránky vzťahov s Čínou sa Miriam Lexmann za sledované obdobie viackrát dotkla aj porušovania ľudských práv čínskou vládou. Kritizovala predovšetkým čínske represie voči Ujgurom a obyvateľom Hongkongu a upozorňovala na nové formy potlačania náboženskej slobody, napríklad pomocou umelej inteligencie.⁵⁷ Otvorila tiež tému „exportu“ čínskej represie do demokratických krajín, v kontexte prevádzkovania nelegálnych policajných staníc,

vrátane Slovenska.⁵⁸ Lexmann je aktívna v témach spojených s Čínou i na globálnej úrovni, mimo iného prostredníctvom jej role spolupredsedyne Inter-Parliamentary Alliance on China za Európsky parlament.

Lexmann, Štefanec, ale aj predseda KDH Milan Majerský, sa vyjadrovali aj k otázke Taiwanu. Lexmann napríklad privítala taiwanské investície na východe Slovenska a vyzdvihla význam a potenciál ekonomických vzťahov s ostrovom.⁵⁹ V ďalšom príspevku zároveň pripomenula, že Taiwan plánuje investovať do podnikov v strednej a východnej Európe miliardu dolárov, čo by určite nemali váhať využiť aj slovenské spoločnosti.⁶⁰ Túto príležitosť komunikoval slovenským podnikateľom aj Majerský, ktorý sa ako župan Prešovského kraja osobne stretol so zástupcom Tchajpejskej reprezentatívnej kancelárie Davidom Lee, aby prediskutovali plánované investície a ďalšiu možnú spoluprácu.⁶¹ Štefanec v podobnom duchu zdôraznil potrebu spolupráce s Taiwanom v oblasti polovodičov.⁶² V ďalšom príspevku podporil tiež účasť Taiwanu na zasadnutí Svetovej zdravotníckej organizácie, ktorú Čína dlhodobo blokuje.⁶³

Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (OLaNO) – od víťania Sputniku V k ostrej kritike Putina

Počas svojho pôsobenia na čele slovenskej vlády medzi rokmi 2020 a 2023 presadzovala strana Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (OLaNO) prozápadné smerovanie Slovenska. Mimo tohto obdobia sa postoje strany k Rusku a Číne kryštalizoval skôr vyjadreniami jednotlivých členov a členiek strany, najmä jej lídra Igora Matoviča, než oficiálnymi programami a strategickými víziami. Ani tieto vyjadrenia však až do vypuknutia vojny na Ukrajine vo februári 2022 netvorili pravidelnú súčasť verejného diskurzu strany. OLaNO sa totiž od začiatku zameriava hlavne na domáce témy. Aj aktuálna 11-bodová vízia strany pre Slovensko sa preto zahraničnopolitickým témam nevenuje vo viac ako jednom bode. Ten deklaruje, že OLaNO si pre Slovensko do budúcnosti predstavuje prozápadnú orientáciu a „užitočnú EÚ a funkčné NATO.“ Rusko ani Čínu tak dokument explicitne nespomína.⁶⁴

POSTOJE K RUSKU

Aj keď nebolo Rusko pred 24. februárom 2022 ťažiskovou témou agendy OLaNO, strana ho už pred inváziou vnímala kriticky. Podľa oficiálneho stanoviska z roku 2020 strana síce uznávala, že je v záujme Slovenska, aby malo dobré a vzájomne výhodné vzťahy s Ruskom, tomu ale podľa slov OLaNO prekáža samo Rusko svojimi aktivitami. Medzi ne strana zaradila nielen anexiu Krymu a podporu separatistov na východe Ukrajiny, ale aj „neprijateľné zasahovanie do volieb, šírenie falošných správ a propagandy či vážne spravodajské operácie aj na území SR.“ V tom kontexte strana podporovala aj predlžovanie sankcií voči Rusku.⁶⁵

Zdanlivá odchýlka v postoji strany k Rusku prišla v roku 2021, kedy sa Igor Matovič rozhodol pre Slovensko zakúpiť v EÚ neschválenú ruskú vakcínu Sputnik V.⁶⁶ Podľa dostupných informácií bola však motiváciou predovšetkým snaha o získanie bodov v domácej politike než akékoľvek úsilie o podporu Ruska. Aj tak sa ale Matovič svojou neoblomnou obhajobou Sputniku V stal jedným z najvýraznejších propagátorov vakcíny v EÚ. Kremel so svojou mašinériou štátnych médií využil Matovičovej snahy na propagáciu vakcíny doma aj v zahraničí a podporu naratívov o údajnej diskriminácii vakcíny a neschopnosti EÚ zabezpečiť členským štátom dostatok západných dávok.⁶⁷

Po ruskej agresii voči Ukrajine z februára 2022 začalo OLaNO voči ruskému režimu zaujímať rôzne kritický postoj.⁶⁸ Strana ruský útok rezolútne odsúdila,⁶⁹ presadzovala čo najtvrdšie sankcie voči agresorovi,⁷⁰ podporila označenie Ruska za teroristický štát,⁷¹ vyvracala prokremelské naratívy o vojne a varovala pred ruskými hybridnými

útokmi.⁷² Na Facebooku a YouTube strany možno nájsť napríklad príspevky o ruských hoaxoch o masakre v Buči,⁷³ manipulatívnych naratívoch zvalujúcich vinu za raketové útoky na Ukrajincov,⁷⁴ prokremelských dezinformáciách o denacifikácii Ukrajiny⁷⁵ či o ruskej špionáži na Slovensku.⁷⁶ Igor Matovič dokonca prirovnal Vladimíra Putina k Hitlerovi, ktorý „doslova ukradol Slovákom peniaze z peňaženiek.“⁷⁷

Počas významných výročí spojených s Ruskom či jeho sovietskym predchodcom OĽaNO pripomenulo odvrátenú tvár ruského vplyvu na Slovensku. Namiesto osloboditeľských sviatkov a protifašistického odkazu využívaných na šírenie prokremelských naratívov si OĽaNO a jeho členovia pripomenuli výročie vpádu sovietskych vojsk z augusta 1968 a vtedajší ruský útlak v Československu prirovnali k tomu súčasnému na Ukrajine.⁷⁸ Zároveň ale OĽaNO zdôraznilo rozdiel medzi ruským režimom a bežným obyvateľstvom a zdôraznilo, že vojnu nerozpútal ruský národ, ale Vladimír Putin.⁷⁹ Tým kontrovalo samotným prokremelským naratívom, ktoré obviňujú Západ z rusofóbie.

POSTOJE K ČÍNE

Na rozdiel od Ruska sú témy spojené s Čínou stranou OĽaNO doteraz upozadované. V roku 2020 poskytla strana oficiálne stanovisko pre Aktuality, v ktorom pripustila riziká čínskych technológií. V stanovisku stálo, že „Pustenie čínskych štátnym aparátom riadených či kontrolovaných spoločností do vybudovania sofistikovanej 5G siete by mohlo znamenať vážne bezpečnostné riziko. Príklad vo viacerých krajinách EÚ ukazuje, že vybudovať 5G sieť vedia aj európske firmy. A na takéto riešenie by sme sa mohli a mali zamerať aj my.“⁸⁰ Odvtedy sa k problematike čínskych technológií OĽaNO výrazne nevymedžilo a v skúmanom období sa strana na svojich oficiálnych kanáloch explicitne nevenovala ani téme Taiwanu, Tibetu, porušovaniu ľudských práv v Číne ani čínskemu postoj k Ukrajine. Vzťahom s Čínou sa nevenuje ani aktuálny volebný program strany.

Jednoznačný postoj k vzťahom s Pekingom OĽaNO neprejavovalo ani v dobe, kedy stálo na čele slovenskej vlády. Jedným z príkladov je účasť vtedajšieho premiéra Matoviča na summite platformy pre spoluprácu medzi Čínou a krajinami strednej a východnej Európy, tzv. „17+1“, na začiatku roku 2021. Pár dní pred summitom Matovič trval na tom, že svoju účasť neplánuje a preferuje s Čínou rokovať vo formáte 27+1 s celou EÚ. Nakoniec ale prevážila snaha o zachovanie dobrých obchodných vzťahov s Pekingom a po dohode na podpise protokolu o vývoze slovenského jahňacieho a kozieho mäsa Matovič svoje rozhodnutie prehodnotil a summitu sa napokon zúčastnil.⁸¹

Progresívne Slovensko (PS) – dlhoročný obhajca prozápadného kurzu

Strana Progresívne Slovensko (PS) presadzuje už od svojho založenia v roku 2017 orientáciu Slovenska na Západ a pevné ukotvenie krajiny v EÚ aj NATO. K témam spojeným s Ruskom a Čínou naopak pristupuje kriticky a pravidelne upozorňuje na hodnotový nesúlad medzi Slovenskom a týmito dvomi autoritárskymi štátmi a na bezpečnostné, ekonomické a politické riziká, ktoré predstavujú pre Slovensko aj EÚ. Tejto línie sa strana drží aj v prioritách pre parlamentné voľby v septembri 2023. Podľa nich stojí Slovensko na križovatke medzi Západom a Východom a voľby rozhodnú, ktorým smerom krajina vykročí. Progresívne Slovensko sľubuje voličom „budúcnosť Slovenska v Európskej únii a NATO.“

POSTOJE K RUSKU

Rovnaké postoje k Rusku a Číne, aké PS deklaruje vo svojich prioritách, sa odrážajú aj v oficiálnej komunikácii strany a jej jednotlivých predstaviteľov na sociálnych sieťach a v médiách. V skúmanom období napríklad PS a viacerí jeho členovia a členky rázne odsúdili ruskú agresiu voči Ukrajine a vyzvali slovenskú vládu, aby podnikla všetky možné kroky k jej zastaveniu a pomoci Ukrajine.⁸² Podpredseda strany Tomáš Valášek, medzi inými, jasne označil útok na Ukrajinu za „nevyprovokovaný, neodôvodnený a neospravedliteľný“ a pomenoval Rusko a „diktátora Putina“ za vinníka vojny. Vyzval tiež nielen k humanitárnej asistencii, ale aj vojenskej pomoci, sankciám a overeniu a posilneniu odolnosti Slovenskej republiky voči konvenčnej, informačnej a hybridnej vojne.⁸³

Pri téme sankcií volalo PS od začiatku vojny po čo najtvrdších opatreniach. Strana aj jej predstavitelia kontinuálne podporovali európsku jednotu voči Putinovej agresii a kritizovali jej narušovanie Viktorom Orbánom. Odporcom sankcií takisto pripomínali, že odpútanie sa od energetickej závislosti na Rusku je aj v záujem Slovenska a celej EÚ a malo prebehnúť už dávno.⁸⁴ Podpredseda PS Michal Šimečka dokonca po prijatí prvých sankčných balíčkov zhodnotil, že „európska odpoveď na agresiu Putina musí byť ráznejšia“ a že „doterajšie ekonomické sankcie nestačia.“ Nesúhlasil napríklad s tým, že v balíčkoch chýbalo odpojenie Ruska od medzinárodného platobného systému SWIFT.⁸⁵ Rovnaký názor vyjadrili aj Michal Truban,⁸⁶ Michal Wiezik⁸⁷ či Martin Hojsík,⁸⁸ ktorý navyše skritizoval ochotu vtedajšieho slovenského ministra hospodárstva Richarda Sulíka zo strany SaS platiť Rusku za plyn v rubľoch. Hojsík takisto kontroval prokremelskému naratívu o tom, že za rastúcou infláciou sú európske sankcie.⁸⁹ Na únijnej úrovni europoslanci PS podporili okrem sankcií aj označenie Ruska za štát podporujúci terorizmus.⁹⁰

Podobne kriticky pristupuje PS nielen k ruským aktivitám na Ukrajine, ale aj na Slovensku. Po tom, čo slovenské spravodajské služby odhalili, že sa hned niekoľko slovenských občanov aktívne zapájalo do špionážnych aktivít v prospech Ruska, vyzvalo PS k ráznym krokom proti ruskej špionáži a pripomenulo, že putinovský režim Slovensko jasne označil za nepriateľa.⁹¹ Podpredseda Tomáš Valášek dokonca pred ruským veľvyslancom na zahraničnom výbore otvorene pomenoval ruské kroky ako „ohrozenie slovenskej zvrchovanosti a suverenity.“⁹² PS takisto podporilo následné vyhostenie troch ruských diplomatov zo Slovenska.⁹³ Voči nástrahám ruskej hybridnej vojny na Slovensku varovala aj podpredsedníčka PS Irena Bihariová. Vo svojom príspevku vysvetľovala, že Rusku na Slovensku nepomáha iba špionáž, ale aj relativizácia a zľahčovanie ruskej agresie voči Ukrajine.⁹⁴ V podobnom duchu prosil Slovákov, aby sa nenechali oklamať zľahčovaním vojny, aj Martin Hojsík.⁹⁵ Michal Truban dokonca vyzval, aby sa zakročilo proti „Putinovým propagandistom u nás.“⁹⁶

POSTOJE K ČÍNE

Rovnako ako v prípade Ruska prejavuje strana PS a jej predstavitelia kritický postoj aj k Číne. Témy spojené s ňou sú ale komunikované výrazne menej ako tie súvisiace s Ruskom. Dominujú medzi nimi hlavne kritické závislosti a potreba dodržiavania jednotného postoja EÚ voči Pekingu. Najobsiahlejšie sa k obom témam vyjadroval predseda PS Michal Šimečka. V jednom rozhovore pre médiá napríklad vysvetľoval význam podpory europoslancov pre novú smernicu pre silnejšiu ochranu kritickéj infraštruktúry v Európskej únii. Zdôraznil najmä dopad smernice na nové sektory kritickéj infraštruktúry na európskej úrovni.⁹⁷

Kritický postoj v otázkach spojených s Čínou zaujal aj podpredseda PS Tomáš Valášek. Ten sa ostro ohradil proti slovám, ktoré zazneli od francúzskeho prezidenta Macrona na adresu Taiwanu počas jeho návštevy v Číne. Macron vo svojom prejave totiž v nadväznosti na čínsko-americké napätie kvôli Taiwanu povedal, že Európa čelí veľkému riziku, že bude „zachytená v krízach, ktoré nie sú naše.“ Macron podľa neho svojimi výroky „samovoľne postavil Európu do pozície nezaujatého pozorovateľa v otázke Taiwanu.“ Okrem toho Valášek Macrona kritizoval za jeho dištancovanie sa od USA v kontexte vojny na Ukrajine, ktorá ešte viac podčiarkla význam americkej obrannej pomoci a ukázala ako „blízko je Peking pozícii Moskvy.“⁹⁸

Do otázky eskalácie napätia medzi Čínou a Taiwanom sa na únijnej úrovni zapojil v septembri 2022 aj Šimečka ako jeden z autorov „Návrhu uznesenia o situácii v Taiwanskom prielive“. Text návrhu mimo iné upozorňoval, že „agresívne správanie Číny voči Taiwanu je najhoršie za posledné desaťročia.“⁹⁹ Rovnako ako príspevok od Valáška aj návrh spoluautorovaný Šimečkom pripomenul, že prezident Si Ťin-pching posilnil aj po ruskej agresii voči Ukrajine väzby s Vladimírom Putinom, čím podľa textu „jasne preukázal svoj zámer oslabiť celosvetový mier a bezpečnosť a spochybníť zavedený medzinárodný systém založený na pravidlách.“¹⁰⁰

K rizikám spojeným s čínskym komunistickým režimom sa PS ešte pri minulých voľbách v roku 2020 vyjadrilo kriticky nielen so zreteľom na celú EÚ, ale aj priamo v súvislosti so Slovenskom. Na otázku v predvolebnom prieskume portálu Aktuality, či by sa na budovaní 5G siete na Slovensku mali podieľať Huawei či iné čínske firmy,

povedala strana rezolútne nie. Podľa oficiálnej odpovede PS by to totiž predstavovalo bezpečnostné riziko.¹⁰¹ Pred voľbami v septembri 2023 sa k čínskym technológiám, tentokrát konkrétne TikToku, vyjadrila v podcaste Denníka N jedna z predstaviteľiek strany Tamara Stohlová. Na jednu stranu uznala bezpečnostné riziko, ktoré plynie z faktu, že materská spoločnosť TikToku ByteDance sídli v Číne a povedala, že v PS nemajú TikTok na zariadeniach s citlivými údajmi. Na druhú stranu si ale nemyslí, že by sa mala politická kampaň PS tejto sieti úplne vyhýbať, inak prenechá tento priestor SMER-SD a Republike.¹⁰²

Republika – vyvážený postoj, ale len na papieri

Podľa oficiálneho programu strany presadzuje Republika vyváženú zahraničnú politiku Slovenska na všetky smery, vrátane Ruska a Číny. Strana je podľa svojich slov za zotrvanie krajiny v EÚ, nepozera sa však „len na západ, ale aj na východ.“ Okrem pravidelnej hospodárskej spolupráce s európskymi štátmi chce strana „rozvíjať aj obchodné vzťahy s Ruskou federáciou, Čínou, Indiou, ďalšími krajinami BRICS-u či inými relevantnými ekonomikami vo svete.“¹⁰³ Tomuto deklarovanému vyváženému postoju však odporujú vyjadrenia popredných predstaviteľov Republiky, v ktorých pravidelne kritizujú EÚ, NATO a Západ ako taký, a naopak vyzdvihujú Rusko a Čínu. Počas sledovaného obdobia sa v ich stanoviskách neraz objavili aj prokremeľské či pročínske naratívy, najmä v súvislosti s vojnou na Ukrajine.

POSTOJE K RUSKU

Pri téme ruskej agresie voči Ukrajine oficiálne úcty strany na sociálnych sieťach aj poprední členovia a členky strany relativizovali vinu Ruska. Predseda Republiky Milan Uhrík sa vyjadril, že za vojnu je „zodpovedný rovnako západ.“ Podľa jeho slov: „Po viac ako 7 rokoch protiruských sankcií, nenávistej propagandy a rozširovania americkej armády na východ (áno, aj na Slovensko) nemalo Rusko objektívne inú možnosť, ako zastaviť postup svojich oponentov.“ Vo svojom vyjadrení ďalej obhajoval ruské motívacie k útoku na Ukrajinu tým, že Rusko bolo vždy obeťou Západu, ktorému prekáža samotná existencia Ruska.¹⁰⁴ Rovnaký sebauviktimitizačný naratív o rusofóbnom Západe pritom Kremel a proruskí aktéri šíria v rôznych podobách roky, aby ospravedlňovali ruskú agresívnu zahraničnú politiku.¹⁰⁵ Podľa Uhríka to bol aj v prípade rozpútania vojny proti Ukrajine práve Západ, ktorý Rusko dohnal k činom. Uhrík sa snažil Rusko podobne vyviníť aj v minulosti, keď tvrdil, že protivládne protesty v Ukrajine koncom roka 2013 financoval a organizoval Západ a následne brojil proti sankciám uvaleným na Rusko po anexii Krymu.¹⁰⁶

Podobne na príčinu vojny nazerajú aj Uhríkovi stranícki kolegovia. Marián Ďuriš dokonca konflikt otvorene označil za americko-ruskú vojnu či za „nezmyselnú vojnu za záujmy USA a západoeurópskych krajín ... s jediným cieľom – oslabiť, zničiť či rozložiť Rusko.“¹⁰⁷ Miroslav Urban sa zase vyjadril, že vojna na Ukrajine bola „dôsledne plánovaná a vyprovokovaná Západom.“¹⁰⁸ Viacerí členovia a členky Republiky tiež pri obvineniach Západu dodávali, že aj slovenská vláda je podriadená záujmom západných mocností a je na čase sa sústrediť opäť na národné záujmy a klásť Slovensko na prvé miesto.¹⁰⁹

Skrz dôraz na národné záujmy Slovenska sa strana Republika a jej poprední členovia počas sledovaného obdobia kriticky vymedzili aj voči protiruským sankciám.

Milan Uhrík napríklad vo vystúpení v Európskom parlamente v súvislosti s obavami o dostatok zemného plynu tvrdil, že „sebazničujúce sankcie treba jednoducho zrušiť.“¹¹⁰ V ďalšom videu zase postrašil, že „prichádza brutálne zdražovanie, protiruské sankcie zrazia EÚ na kolena.“¹¹¹ Milan Mazurek tiež pohrozil dopadom sankcií, ktoré podľa neho „likvidujú“ hlavne európske obyvateľstvo. Dodal tiež, že „Európu vedie protieurópska klika, ktorá nám historikou o zámere poraziť Putina zabezpečuje budúcnosť plnú chudoby a beznádeje.“¹¹²

Okrem sankcií členovia a členky Republiky otvorene kritizovali aj označenie Ruska za teroristický štát. Viacerí z nich titulovali toto označenie za absurdné a snažili sa odviesť pozornosť od témy ruských zločinov „ačohentizmom“. Tomáš Špaček sa napríklad vyjadril, že „Je absurdné, keď nejaký členský štát NATO označuje Ruskú federáciu za sponzora terorizmu. NATO má na svedomí milióny nevinných životov a je tak najväčšou teroristickou organizáciou.“¹¹³ V Európskom parlamente Milan Uhrík hlasoval proti označeniu Ruska za teroristický štát. Vo videu následne vysvetlil, že „Ak by sme merali rovnakým metrom, tak teroristickými štátmi sú aj USA a Ukrajina, ktorá tiež napáchala zverstvá.“¹¹⁴

POSTOJE K ČÍNE

Oficiálny program Republiky do volieb 2023 a komunikácia strany a jej členov na sociálnych sieťach a v médiách ukazujú nekritický a miestami sympatický postoj k pekinskému režimu, rozvíjaniu obchodných vzťahov s Čínou a tiež čínskemu „mierovému plánu“ pre Ukrajinu.

Milan Uhrík napríklad Čínu za skúmané obdobie vykresľoval, podobne ako v prípade Ruska, ako obeť Západu, ktorý sa snaží pošpiniť obraz Číny vo svete. V jednom zo svojich videí kritizuje Západ za to, že označuje Čínu za hrozbu. Západné štáty v tomto smere Uhrík obviňuje z pokrytectva, a rovnako ako pri relativizácii ruskej agresie voči Ukrajine pomocou „ačohentizmu“ odvádza pozornosť od čínskej eskalácie napätia ohľadom Taiwanu a porušovania ľudských práv. Namiesto nich dáva do pozornosti príklady minulých konfliktov, do ktorých sa zapojil Západ a USA.¹¹⁵ Západ podľa Uhríka tiež provokuje Čínu, mimo iné aj návštevou predsedníčky americkej Snemovne reprezentantov Nancy Pelosi na Taiwan v auguste 2022. V spojení s ňou vyzval Slovákov, aby nenechali svoju krajinu zatiahnuť do „provokácií a destabilizácie“, ktoré „eurofanatici“ a „americkí kovboji“ rozduchávajú po celom svete. Namiesto toho by malo Slovensko postupovať tak, aby sa krajine „vďaka dobrým vzťahom darilo aj vtedy, keď sa Západ vedený pomýlenými bláznami začne rúcať.“¹¹⁶ K otázke Taiwanu sa okrem Uhríka vyjadril aj jeho stranícky kolega Miroslav Urban, ktorý kritizoval cestu slovenských poslancov na Taiwan „za peniaze slovenských občanov.“¹¹⁷

Positívny obraz Číny na úkor Západu vyzdvihovala Republika a jej predstavitelia aj v súvislosti s pozíciou k mierovému riešeniu vojny na Ukrajine zverejnenej Čínou rok po vypuknutí vojny, ktorá v strane získala plnú podporu. Po zverejnení čínskeho dokumentu napísal oficiálny profil strany na Facebooku „Podporujeme čínsky mierový plán.“¹¹⁸ Predseda strany Uhrík sa ohľadom mierovej iniciatívy dokonca v Bruseli stretol so zástupcami Číny pri Európskej únii. Následne vyjadril presvedčenie, že čínsky návrh „predstavuje momentálne najrealistickejší a najlepší východiskový bod

pre ukončenie krvavého konfliktu, obnovenie (svetového) mieru a najmä normálneho života pre nás všetkých.¹¹⁹ Podpory sa čínskej pozícii dostalo aj od Tomáša Špačka, ktorý na svojom profile citoval slová maďarského ministra zahraničných vecí Szijjártóa, ktorý povedal, že Maďarsko podporuje čínsky návrh a vidí ho ako možný základ pre ďalšie diskusie o urovnaní ozbrojeného konfliktu.¹²⁰

Sloboda a Solidarita (SaS) – podpora Taiwanu a kritika Ruska, ale pochybnosti o sankciách

Strana Sloboda a Solidarita (SaS) sa dlhodobo hlási k ukotveniu Slovenska v Európskej únii a NATO, čo potvrdzuje aj program do volieb v septembri 2023. V programe tiež zaujíma kritický postoj voči Rusku, najmä cez optiku jeho krokov na Ukrajine. K Číne sa program explicitne nevyjadruje. SaS síce zahraničnopolitické témy úplne neopomína, venuje sa im ale celkovo menej ako tým domácim. V postojoch strany silne rezonuje podpora vzťahov s Taiwanom.

POSTOJE K RUSKU

SaS označilo Rusko za bezpečnostné riziko pre Slovensko už pred predchádzajúcimi voľbami v roku 2020,¹²¹ a rovnako k nemu pristupuje aj v programe k voľbám v septembri 2023. Hneď úvodné odstavce v sekcii „Zahrančné veci a európske záležitosti“ ostro odsudzujú ruskú agresiu voči Ukrajine a vyjadrujú plnú podporu humanitárnej aj vojenskej pomoci. Rusko popisujú nielen ako agresora, ale aj nespoľahlivého partnera na medzinárodnej scéne, ktorý opakovane porušuje medzinárodné právo a dohody, ku ktorým sa zaviazal. V prípade zvolenia do parlamentu sľubuje SaS podporiť vylúčenie Ruska z OSN a presadzovať „najprísnejšie možné sankcie voči Ruskej federácii a jej čelným predstaviteľom.“¹²² Vojenské napadnutie Ukrajiny odsúdila SaS aj pred voľbami v roku 2020.¹²³ Aj vtedy podporila sankcie proti Rusku.

V prípade sankcií však v rámci SaS nepanuje konsenzus. Ich jednoznačnú podporu opakovane narúša paradoxne sám líder strany Richard Sulík. Zavedenie sankcií po 24. februári 2022 síce Sulík ako vtedajší minister hospodárstva podporil, požadoval ale pre Slovensko výnimky a prechodné obdobie na tri roky, čo by vo výsledku oslabilo dopad sankcií na Rusko.¹²⁴ Sulík tiež vystríhal pred tým, aby sankcie nepoškodili viac Európu ako Rusko. Odstrihnutie od ruského plynu celkovo vnímal ako niečo, čo „spravilo Slovensko ešte zraniteľnejším.“¹²⁵ Dokonca aj pár mesiacov pred ruskou inváziou na Ukrajinu z februára 2022 Sulík tvrdil, že sankcie „páchajú iba škody a Rusi Krym nevrátia tak či tak.“¹²⁶ Jeho slová neskôr zneužili ruské médiá na čelo so štátnou agentúrou TASS.¹²⁷ Samotná strana SaS pritom v tej dobe sankcie stále oficiálne podporovala, čo vtedy potvrdila aj tlačovou správou.¹²⁸

Svojim postojom sa Sulík líši od svojich straníckych kolegov, ktorí podporujú čo najtvrdšie sankcie. Predsedníčka európskeho výboru Národnej rady SR za SaS Vladimíra Marcinková napríklad volala po tvrdých sankciách už od ruského uznania separatistických oblastí na východe Ukrajiny.¹²⁹ Europoslanec Eugen Jurzyca sa zase ohradil voči prokremelskému naratívu, že sankcie uškodia viac Európe ako Rusku.

V príspevku na Facebooku zdôraznil, že „Na tvrdú ekonomickú vojnu doplatí celý svet, ale Rusko oveľa viac, než Západ.“¹³⁰ Podobne tímlíder SaS pre bezpečnosť Juraj Krúpa kontroval vyjadreniu ruského ministra zahraničných vecí Lavrova, ktorý vyhlásil, že sankcie proti Rusku nebudú mať zamýšľaný účinok. Podľa Krúpu Rusko pocíti sankcie ešte tvrdšie, ako si myslí.¹³¹

Viacerí predstavitelia SaS sú tiež od začiatku vojny aktívni v téme ruských vojnových zločinov a označení Ruska za teroristický štát. Strana dokonca podala v januári 2023 do slovenského parlamentu návrh, aby NR SR vyhlásila Rusko za štát podporujúci terorizmus, ktorý poslanci na schôdzi následne schválili. Zároveň tiež vyjadrili podporu úsiliu o zriadenie špeciálneho tribunálu pre stíhanie zločinov agresie a stíhanie zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov na Ukrajine.¹³² V tejto oblasti sa od začiatku vojny angažovala aj vtedajšia ministerka spravodlivosti Mária Kolíková, ktorá opakovane zdôrazňovala, že je nevyhnutné za vojnové zločiny na Ukrajine vyvodiť zodpovednosť, k čomu prispela aj účasť Slovenska v Spoločnom vyšetrovacom tíme pre prešetrenie vojnových zločinov priamo na napadnutom území.¹³³ Kolíkovej straníčka kolegyňa Anna Zemanová dokonca po pracovnej ceste na Ukrajinu prirovnala ruské činy na okupovanom území ku genocíde.¹³⁴

Okrem odsúdenia ruských činov doma a na Ukrajine sa SaS a jej členovia a členky počas sledovaného obdobia kriticky stavali aj voči ruským aktivitám na Slovensku. Po vypuknutí vojny poslanci za SaS upozornili na „hybridnú vojnu vedenú Ruskom aj na území Slovenska“ a žiadali „orgány činné v trestnom konaní, tajné služby a ďalšie kompetentné orgány, aby hrozbu nepodceňovali, ale voči nej účinne zakročili v záujme udržania bezpečnosti a demokracie na Slovensku.“¹³⁵ Po zadržaní troch Slovákov, ktorí vykonávali špionážne aktivity v prospech Ruska, Juraj Krúpa vyzval k „dôkladnému vyšetreniu“ ďalších možných spolupracovníkov Putinovho režimu na Slovensku, hlavne niekoľkých politikov, ktorí za posledné roky vystupovali k Rusku mimoriadne ústretovo.¹³⁶

POSTOJE K ČÍNE

Na rozdiel od Ruska sa témam spojeným s Čínou zahraničnopolitický program SaS pre voľby 2023 nevenuje vôbec. Za sledované obdobie sa k nim ale niekoľkokrát vyjadril oficiálny účet SaS na Facebooku a tiež predstavitelia a predstavičky strany. V súvislosti s Tibetom a ľudskými právami si SaS pripomenula 74 rokov od dňa, kedy „komunistická Čína násilím obsadila Tibet a pri násilnom potlačení protestov pripravila o život desiaty tisíce ľudí.“¹³⁷ Rok predtým zase SaS citovala jedného zo svojich členov, Petra Osuského, ktorý sa ostro vymedzil voči krokom Číny, ktoré prirovnal k praktikám Hitlera a Putina.¹³⁸

Práve Peter Osuský, ktorý predsedá skupine priateľstva medzi Taiwanom a Slovenskom v NR SR, je veľmi aktívny vo viacerých témach spojených s Čínou. Opakovane v parlamente aj médiách argumentuje, že má Taiwan na Slovensku podstatne viac investícií ako Čína a prispieva viac k zamestnanosti na Slovensku.¹³⁹ Často takisto kritizuje vylučovanie Taiwanu z činnosti medzinárodných organizácií a pripomína prehrešky voči ľudským právam páchané Čínou. V apríli 2023 sa spolu s ďalšími kolegami zo SaS pripojili k vyhláseniu skupiny poslancov NR SR ohľadom výrokov

prezidenta Macrona v Číne. Vyhlásenie odsúdilo Macronove slová „poškodzujuce transatlantické partnerstvo Európy a Spojených štátov.“ Poslanci tiež vyjadrili presvedčenie, že si Taiwan zaslúži morálnu podporu v odolávaní autoritárskemu režimu pevninskej Číny, ktorá by mala „zahŕňať aj spoluprácu v oblasti obrany a bezpečnosti, a to spôsobom, ktorý komunistickú Čínu odradí od akejkoľvek agresie voči Taiwanu.“¹⁴⁰

O rozvíjanie spolupráce s Taiwanom sa počas svojho mandátu štátneho tajomníka ministerstva hospodárstva (2020-2022) usiloval tiež Karol Galek. Keďže ekonomická spolupráca s Taiwanom fungovala dlhé roky hlavne na úrovni aktivít súkromných spoločností, Galek sa snažil podporiť rozvoj spolupráce aj na úrovni štátnych orgánov, a to najmä v oblasti mikročipov. V rozhovore pre denník Postoj Galek vysvetlil potrebu dobrých obchodných väzieb s Taiwanom ako svetovo najväčším producentom mikročipov, ktoré sú kľúčové pre slovenský automobilový priemysel. Aj to bol jeden z dôvodov, prečo na Taiwan cestoval aj napriek výzvam Číny, aby cestu zrušil.¹⁴¹ Význam spolupráce s Taiwanom Galek pripomenul aj počas pandémie, keď sa Slovensko rozhodlo darovať Taiwanu 10-tisíc vakcín na ochranu proti koronavírusu. V tlačovej správe zdôraznil, že nám Taiwan pomohol v ťažkých časoch, mimo iné aj dodávkou 700-tisíc rúšok, a že na Slovensku realizuje viaceré významné investície.¹⁴² Dôrazom na ekonomický význam Taiwanu pre Slovensko sa Galek odchýlil od mnohých členov predchádzajúcich slovenských vlád, ktorí preferovali rozvíjanie ekonomických vzťahov s Čínou.

Slovenská národná strana (SNS) – postoj k Rusku nezmenila ani vojna na Ukrajine

Prístup Slovenskej národnej strany (SNS) k zahraničnej politike dlhodobo reflektuje dôraz na dobré vzťahy s východnými veľmocami a vymedzovanie sa voči západným štruktúram. Počas skúmaného obdobia SNS nezverejnila na svojej oficiálnej webstránke súhrnný volebný program, svoje dlhodobé strategické ciele vo vzťahu k domácim aj zahraničnopolitickým témam ale uvádza v „profile“ strany. V oboch sférach prízvukuje „presadzovanie štátnej suverenity SR.“ Vo vzťahu k EÚ odmieta „centralistický nadnárodný európsky superštát“ aj „víziu silnej federácie s obmedzovaním národnej suverenity a princípov zvrchovanosti.“ Proti samotnému členstvu v EÚ či NATO sa ale nevymedzuje. Rovnako sa nevyhraňuje ani voči Rusku či Číne. Spomína však, že je za „posilnenie slovanskej spolupatričnosti na európskom kontinente.“¹⁴³

POSTOJE K RUSKU

SNS svoje stanovisko k Moskve síce v „profile“ na oficiálnom webe nešpecifikuje, vyjadrenia strany a jej lídra Andreja Danka na sociálnych sieťach ale odrážajú kladný postoj k Rusku. Po pripojení Luhanskej a Doneckej republiky SNS na svojom Facebooku napísala, že „vníma kroky prezidenta Vladimira Putina ako nevyhnutné.“ Kritizovala tiež odsúdenie Putinových krokov slovenskými vládnymi predstaviteľmi a výsledok slovenských volieb z roku 2020, ktorý vraj krajinu uvrhol „pod sféru vplyvu západu, Spojených štátov amerických.“ SNS je proti tomuto vývoju a nechce, aby Slovensko patrilo pod akúkoľvek sféru mocností. Namiesto toho má mať dobré vzťahy so Západom aj Východom.¹⁴⁴ Rovnaký postoj vyjadril aj Danko, ktorý vo svojom príspevku z júla 2022 dodal, že verí, že „vláda po roku 2024, ktorej SNS bude súčasťou, obnoví dobré vzťahy na východ.“¹⁴⁵ V rovnakej dobe tiež na svojom YouTube priznal, že svoj postoj k Rusku nezmenil.¹⁴⁶ Okrem toho preberali SNS aj Danko vo svojich príspevkoch na Facebooku a Twitteri aj prokremelské naratívy o tom, že Rusko k vojne dotlačil Západ a že Putin pri svojich krokoch „konal tak, aby ochránil životy a zdravie ruských občanov.“¹⁴⁷ Danko navyše tvrdil, že „Ukrajina je rozpadnutá osem rokov, preto nie je možné tuto situáciu jednoznačne vyhodnocovať ako útok zo strany Ruska.“¹⁴⁸

K sankciám uvaleným na Rusko sa SNS a jej členovia a členky postavili kriticky a prízvukovali ich negatívne dopady, ktoré majú údajne ubližovať viac EÚ a Slovensku než Rusku. Podľa príspevkov SNS, Danko a jeho kolegu z kandidátky Tomáša Tarabu sankcie dopadajú hlavne na štáty východnej Európy a tá západná, spolu s USA a Čínou, na nich profitujú.¹⁴⁹ Obaja takisto podporili maďarský postoj k sankciám a vyzdvihli Orbánovu obhajobu národných záujmov.¹⁵⁰ Danko tiež spolu s ďalším predstaviteľom

SNS Jánom Krišandom obvinili EÚ zo zámeru oslabiť a kontrolovať Slovensko. Danko sa vyjadril, že „Brusel u nás cielene likviduje strednú vrstvu obyvateľstva a priemysel“¹⁵¹ a Krišanda v príspevku na Facebooku napísal, že „EÚ nás takto bezohľadne likviduje a menšie štáty sú už iba ich kolóniami.“¹⁵²

POSTOJE K ČÍNE

Témam spojeným s Čínou sa SNS na svojich oficiálnych kanáloch za sledované obdobie nevenovala a jej predstavitelia sa k nim vyjadrovali len obmedzene. Tomáš Taraba pozitívne zhodnotil postoj Číny k vojne na Ukrajine. Peking vyzdvihol ako protiváhu k Západu a povedal, že diskusia o vojne prebieha mimo Európy a Severnej Ameriky ďaleko otvorenejšie.¹⁵³ Andrej Danko zase zdôraznil, že by malo Slovensko rozvíjať dobré vzťahy na Západ aj na Východ, pričom menoval aj Čínu.¹⁵⁴

Danko sa staval za dobré vzájomné vzťahy s Pekingom už za svojho mandátu predsedu rady NR SR medzi rokmi 2016 a 2020. Počas tohto obdobia sa mimo iné snažil presadiť, aby Slovensko exportovalo bravčové mäso do Číny, čím išiel aj proti svojej vlastnej politike na podporu spotreby domácich poľnohospodárskych produktov. Aj napriek zanedbateľnému prínosu pre slovenskú obchodnú bilanciu s Čínou, ktorú by tento export priniesol, vtedy Danko kritizoval prezidentku Zuzanu Čaputovú za spomenutie témy ľudských práv pri prijatí čínskeho ministra zahraničných vecí Wang I-ho v roku 2019. Ohrozila tým vraj spoločné obchodné vzťahy.¹⁵⁵

Sme rodina – pozor na kremel'ské spojky

Sme rodina sa od začiatku svojho pôsobenia v slovenskej politike v roku 2015 profilovala skôr na domácich než na zahraničných témach, aj preto strana ani vo svojom programe do volieb 2023 nevenuje tejto oblasti pozornosť a jasne nedeclaruje svoje postoje k euroatlantickým partnerom či Rusku a Číne.¹⁵⁶ Z vyhlásení a krokov predstaviteľov strany na sociálnych sieťach a v médiách sa takisto nečrtá jasné a jednotné stanovisko voči týmto dvom autoritárskym štátom a témam, ktoré sa na ne viažu. Rozpoltený je najmä postoj strany k sankciám voči Rusku a do menšej miery aj k spolupráci s Čínou.

POSTOJE K RUSKU

Už pred vypuknutím vojny na Ukrajine označovala Sme rodina Rusko za „strategického vyzývateľa Európskej únie a NATO,“ ale ešte nie ako hrozbu „rovnú islamu.“¹⁵⁷ Spolu s udalosťami z 24. februára 2022 sa však tento postoj strany zmenil a Sme rodina a jej členovia a členky začali voči Rusku vystupovať ďaleko kritickejšie. Po invázii Ukrajiny sa strana proti Rusku jednoznačne vymedzila, odsúdila ruskú agresiu a podporila jednotu v rámci spojenectiev so západnými partnermi v rámci EÚ a NATO.¹⁵⁸ Tesne po vypuknutí bojov označil oficiálny facebookový profil strany Putina za agresora, ktorý sa aj napriek snahe medzinárodné spoločenstva rozhodol napadnúť suverénny štát. Príspevok zároveň upozornil na očakávanú vlnu dezinformácií o konflikte, vrátane snáh o relativizáciu jeho príčin.¹⁵⁹

Okrem Borisa Kollára sa voči ruskej agresii rezolútne vymedzili aj podpredseda strany Milan Krajniak a poslanec Peter Pčolinský. Krajniak sa k vojne počas sledovaného obdobia opakovane vyjadril cez sociálne siete aj rozhovory v médiách. V rozhovore pre Denník N povedal, že strana Sme rodina je v prozápadných postojoch na sto percent jednotná a že Rusko by pre Slovensko nebolo dobrým susedom, keďže je dobre známe svojimi teritoriálnymi ambíciami, ktoré sa nebojí presadzovať silou. Odsúdil tiež postoj Viktora Orbána k Rusku a hovoril o svojich snahách dokázať verejnosti, že Slovensko nepatrí na Východ k Rusku, ale na Západ. Podľa jeho slov radí strana Sme rodina ľuďom, aby si položili otázku, či sa niekedy „vozil[i] na ruskom aute, používal[i] ruský mobil, chcel[i] ísť na dovolenku na Krym a študovať do Krasnojarska.“¹⁶⁰ Podobne ako Krajniak označil Rusko za nedôveryhodného partnera aj podpredseda parlamentu Peter Pčolinský.¹⁶¹

Postoj Sme rodina a jej členov k sankciám voči Rusku je už ale menej jednotný a jednoznačný. Už pred vojnou na Ukrajine sa niektorí členovia strany kriticky vymedzili proti európskym sankciám zavedeným po anexii Krymu. Pčolinský napríklad v roku 2019 v rozhovore pre Euractiv povedal, že sankcie voči Rusku sú podľa neho ekonomický nezmysel a prázdne gesto, ktoré Slovensku nič neprinieslo.¹⁶² Aj napriek kritike sankcií ale Sme rodina otvorene odsúdila anexiu Krymu.¹⁶³ Podobná ambiva-

lencia pretrváva aj k novým sankčným balíčkom voči Rusku. Ich zavedenie a jednota na úrovni EÚ má síce v Sme rodina podporu, jej členovia ale často upozorňujú na negatívne dopady sankcií na Slovensko.¹⁶⁴ Na jednej strane tak Sme rodina neoponuje potrebe sankcií a ich správnosti, na druhej ale zdôrazňuje, že nesmú ubližovať domácemu obyvateľstvu.

Jednoznačnú podporu strany voči sankciám spochybnil aj líder Sme rodina Boris Kollár svojimi stykmi s ľuďmi z ukrajinského sankčného zoznamu. V januári 2023 u seba v kancelárii prijal šesť europoslancov z francúzskej krajne pravicovej strany Rassemblement National vedenej Marine Le Penovou, z ktorých dvaja figurujú na ukrajinských sankčných zoznamoch kvôli podpore Putinovho režimu a uznávaniu anexie Krymu. Jedného z nich navyše vyšetruje francúzska prokuratúra kvôli korupčným aktivitám v prospech Ruska. Kollár sa po medializovaní stretnutia ohradil, že o vyšetrovaní ani sankčnom zozname nevedel.¹⁶⁵ Rovnako reagoval Kollár aj na fotku s prokremeľskou motorkárskou skupinou Noční vlci¹⁶⁶ na oslavách výročia oslobodenia Bratislavy spod fašizmu z apríla 2020.¹⁶⁷

Problematický je tiež Kollárov postoj k proruským alternatívnym médiám. Portál Hlavné správy označil Kollár v marci 2022 za médium podobné Denníku N. A to aj napriek opakovaným upozorneniam občianskej spoločnosti o konexiách portálu na Rusko a videu, na ktorom prijímal autor Hlavných správ úplatok od zamestnanca ruskej ambasády na Slovensku. Okrem toho Kollár portálu poskytoval aj rozhovory, platil si tam reklamu a prezdieľaval články Hlavných správ na svojom Facebooku.¹⁶⁸ V interview pre denník Postoj z júna 2022 dokonca povedal, že keď znova zapnú Hlavné správy, opätovne si u nich zaplatí reklamu.¹⁶⁹

POSTOJE K ČÍNE

Ani v prípade Číny nemôžeme jednoznačne označiť postoje Sme rodina za explicitne pročínske, skôr sa u strany prejavuje preceňovanie ekonomického významu Číny a prehliadanie hrozieb spojených s čínskym režimom, či už ide o investície do kritickej infraštruktúry alebo porušovanie ľudských práv v Číne. Po ruskej agresii voči Ukrajine z februára 2022 sa navyše pridala aj téma čínskeho stanoviska ku konfliktu.

Tieto postoje demonštrovala aj cesta Borisa Kollára v roli predsedu parlamentu do Pekingu v apríli 2023. Už pred samotnou návštevou avizovala oficiálna tlačová správa, že hlavnými témami medzi predstaviteľmi Číny a Slovenska bude spolupráca v cestovnom ruchu, vede, technológiách a inováciách. Kollár sa skutočne držal najmä ekonomickej linky a so svojim čínskym náprotivkom Čao Le-tim diskutoval o investíciách do poľnohospodárstva, výroby automobilov a dopravy, o možnej leteckej linke medzi Bratislavou a Pekingom a spolupráci medzi univerzitami.¹⁷⁰ Na svojom Facebooku napísal, že je čínska strana otvorená spolupráci a že sa Slovensko môže čoskoro dočkať prepravy na vysokorýchlostnej železnici medzi Bratislavou a Košicami.¹⁷¹ Takéto zapojenie do kritickej infraštruktúry Slovenska, aj keď vysoko nereálne, by išlo proti snahám obmedziť čínske investície do kritickej infraštruktúry členských štátov EÚ, keďže by mohli predstavovať bezpečnostné riziko.

Kollárova cesta mala pôvodne zahŕňať aj návštevu Huawei Shanghai Showroom a pracovný obed s predstaviteľmi spoločnosti. Nakoniec sa ale stretnutie zrušilo.¹⁷²

Ohľadom Huawei panujú v Únii už niekoľko rokov obavy z bezpečnostného rizika jej technológií a napojenia na čínsku rozvedku, pred ktorým ešte v roku 2019 varovala aj Slovenská informačná služba (SIS). Tá spolu so slovenským ministerstvom vnútra odporučila najvyšším ústavným činiteľom a kľúčovým štátnym zamestnancom, aby nepoužívali telefóny Huawei.¹⁷³ Dokonca sama strana Sme rodina v minulosti uznala potenciálne riziko plynúce z čínskych technológií.¹⁷⁴ Paradoxne práve za vedenia riaditeľa SIS Vladimíra Pčolinského, ktorý bol nominantom strany Sme rodina, SIS zverejnila výročnú správu, v ktorej sa prvýkrát jasnejšie zaoberá pôsobením čínskych tajných služieb na Slovensku.¹⁷⁵

Podľa dostupných informácií v agende cesty nefigurovalo otváranie témy čínskeho spojenectva s Ruskom. Z Kollárovho vyjadrenia nie je jasné, do akej miery s čínskou stranou debatovali o tejto téme, z jeho vyjadrenia pre médiá ale nevidno hlbšiu snahu Čínu v tejto veci konfrontovať, čo bolo na agende viacerých európskych predstaviteľov pri rokovaníach s ich čínskymi náprotivkami.¹⁷⁶

SMER-sociálna demokracia (SMER-SD) – od zástancu európskeho jadra po príklon na Východ

Pre stranu SMER-SD bola za vyše dvadsať rokov jej pôsobenia na slovenskej politickej scéne typická dvojkoľajnosť postojov ako k západným partnerom, tak Rusku a Číne. Formálne strana a jej dlhoročný líder Robert Fico podporovali euroatlantickú orientáciu Slovenska a jednotu v rámci EÚ a NATO, a to najmä v období, kedy bol SMER-SD pri moci. Niektoré kroky a vyjadrenia popredných členov strany ale tejto orientácii a jednote odporovali a reflektovali kladné postoje k Rusku a Číne.¹⁷⁷ Po odchode do opozície v roku 2020 a odštiepení HLAS-SD sa strana začala čoraz viac vymedzovať proti vtedajšej prozápadnej vláde Igora Matoviča a následne Eduarda Hegera, USA a NATO, a zároveň hlasnejšie zdôrazňovať potrebu dobrých vzťahov a spolupráce s Ruskom.¹⁷⁸ To sa prejavilo napríklad na podpore používania ruskej vakcíny Sputnik či opozícii voči pripravovanej obrannej dohode so Spojenými štátmi.¹⁷⁹

POSTOJE K RUSKU

Pasáže programu SMER-SD k voľbám 2023, ktoré sa venujú Rusku a vojne na Ukrajine, do veľkej miery odzrkadľujú dvojkoľajný prístup k Rusku po anexii Krymu. Aj vtedy SMER-SD a vtedajší premiér Fico oficiálne podporovali ukotvenie Slovenska v euroatlantických štruktúrach, no zároveň volali po rozvoji vzťahov na všetky svetové strany, vrátane Východu. Anexiu Krymu Fico označoval za porušenie medzinárodného práva a nie agresiu a podporoval diplomatické riešenia namiesto sankcií a vylúčenia Ruska z medzinárodnej komunity. V Bruseli síce hlasoval za protiruské sankcie, na Slovensku ich ale kritizoval a navrhoval ich zrušenie.¹⁸⁰

Program strany do volieb 2023 deklaruje, že SMER-SD „považuje členstvo SR v Európskej únii (EÚ) za nenahraditeľné“ a „bude podporovať plnenie záväzkov vyplývajúcich z členstva v NATO.“¹⁸¹ Program však zároveň kritizuje stávanie novej „železnej opony“ medzi Západom a Východom a sľubuje, že v prípade zvolenia bude SMER-SD po skončení vojny na Ukrajine usilovať o „základnú štandardizáciu vzťahov medzi Slovenskou republikou, celou EÚ a Ruskou federáciou.“ SMER totiž podľa svojich slov odmieta „politiku vytvárania nepriateľov“ a má záujem na dobrých vzťahoch so všetkými krajinami sveta.¹⁸² Ruské kroky na Ukrajine neoznačuje za agresiu. Namiesto toho uvádza, že „považuje použitie ruskej vojenskej sily na Ukrajine za porušenie medzinárodného práva.“ Vzápätí ale dodáva, že rovnako považuje za porušenie medzinárodného práva aj „inváziu USA do Iraku, či vznik Kosova.“

Predstavitelia SMER-SD často relativizujú vinu Ruska na rozpútaní konfliktu, nezriedka pomocou manipulatívnych naratívov, ktoré využíva pri obhajobe vojny

samotný Kremel. Ide napríklad o tvrdenie, že Rusko útokom reagovalo na rozširovanie NATO, či že celý konflikt je zástupnou vojnou medzi Ruskom a USA, poprípade Západom.¹⁸³ Ľuboš Blaha dokonca v súlade s ruskými štátnymi médiami spochybnil, že by masaker v Buči spáchali ruskí vojaci.¹⁸⁴ Europoslankyňa za SMER-SD Monika Beňová zase odmietla v EP zahlasovať za označenie Ruska ako teroristického štátu.¹⁸⁵

Predstavitelia SMER-SD sa po invázii na Ukrajinu aj naďalej stretávali so zástupcami ruskej ambasády na Slovensku. Dokonca si pripomenuli na ruskom veľvyslanectve Deň Ruska spolu s veľvyslancom Igorom Bratčíkovom. Ten bol prítomný aj na oslavách výročia SNP organizovaných SMER-SD v auguste 2022.¹⁸⁶ SMER-SD si pripomínanie osloboditeľských míľnikov zakotvil aj do programu, ktorý hovorí, že strana plánuje naďalej chrániť pamiatku obetí Červenej armády pri oslobodzovaní Slovenska.¹⁸⁷

Pri téme sankcií proti Rusku už je postoj SMER-SD jednoznačnejší – súčasný sankčný režim považujú mnohí členovia a členky strany za neefektívny či dokonca škodlivejší pre Slovensko a EÚ než pre Rusko. V jednom zo svojich videí napríklad Fico hovorí, že: „Zbabrané protiruské sankcie s katastrofálnymi dôsledkami pre tých, ktorí ich vymysleli, oprávňujú občanov Európskej únie pýtať sa, prečo majú mať kvôli vojne na Ukrajine v zime v izbe 19 stupňov, a prečo im niekto hovorí, že treba mať dva svetre.“¹⁸⁸ V inom videu kritizuje „idiotské sankcie z Bruselu,“ ktoré ubližujú slovenským firmám.¹⁸⁹ Ku kritike sa pridala aj Ľuboš Blaha s tvrdením, že sankcie zničia Európu, nie Rusko.¹⁹⁰ Navyše na nich podľa neho bohatnú Američania.¹⁹¹ To isté tvrdí aj ďalší predstaviteľ SMER-SD Ladislav Kamenický a dodáva, že „Slováci musia kvôli neúčinným sankciám mrznúť a hladovať!“¹⁹² Hneď niekoľko príspevkov predstaviteľov SMER-SD tiež v sledovanom období prepájalo tvrdenia o nefunkčných a škodlivých sankciách s podporou politiky Viktora Orbána a maďarského postoja k sankciám.¹⁹³

POSTOJE K ČÍNE

Postoj SMER-SD k Číne je stranou a jej členmi a členkami komunikovaný výrazne menej ako ten k Rusku, a to ako vo volebnom programe, tak vo vyjadreniach predstaviteľov pre médiá a cez sociálne siete. Zahraničnopolitický program do volieb v septembri 2023 napríklad Čínu spomína len dvakrát. Prvýkrát v súvislosti s jej spojenectvom s Ruskom po vypuknutí vojny na Ukrajine, pričom prehĺbenie ich vzájomných vzťahov pripisuje Západu, ktorý kritizuje z podpory novej studenej vojny. V druhom prípade SMER-SD sľubuje v prípade úspechu vo voľbách zahraničnú politiku, ktorá nebude zasahovať do vnútorných záležitostí iných krajín a bude rešpektovať štáty, ako „Čína, ktoré sa rozhodli ísť inou formou vládnutia ako je parlamentná demokracia.“¹⁹⁴ V programe však chýba explicitná zmienka o plánovanej spolupráci s Čínou alebo vízia rozvoja vzájomných vzťahov. Text iba všeobecne deklaruje, že SMER-SD bude rozvíjať dobré vzťahy so všetkými krajinami sveta, ktoré budú mať záujem.

Program tak potvrdzuje úpadok záujmu SMER-SD a Roberta Fica o tému slovensko-čínskeho ekonomického partnerstva, v ktorej bol na počiatku prvého pôsobenia vo funkcii premiéra medzi rokmi 2006 a 2010 aktívny. Sústredil sa vtedy hlavne na prilákanie čínskych investícií na Slovensko, a to aj za cenu prehliadania ľudsko-právnych problémov v Číne.¹⁹⁵ Potrebu rozvoja ekonomickej spolupráce prízvukoval aj

počas svojho ďalšieho premiérskeho mandátu. Upozadovanie ľudsko-právneho rozmeru vtedy priviedlo Fica do konfliktu s bývalým prezidentom Andrejom Kiskom, ktorý sa v roku 2016 neoficiálne stretol s Dalajlámom. Fico stretnutie ostro kritizoval a pripomínal, že slovenská vláda, ako aj celá EÚ, uznáva politiku jednej Číny.¹⁹⁶ Po niekoľkých nezrealizovaných investíciách však začal Fico svoju aktivitu v témach spojených s Čínou postupne utlmovať.¹⁹⁷ SMER-SD však doteraz ostáva veľmi aktívny v rámci skupiny slovensko-čínskeho priateľstva Národnej rady Slovenskej republiky. Skupinu vedie Maroš Kondrót zo SMER-SD a z tejto strany pochádza aj najviac jej členov, vrátane podpredsedu SMER-SD Ľuboša Blahu.¹⁹⁸

Práve Blaha má voči Číne veľmi pozitívny postoj, ktorý dlho propagoval aj na svojom facebookovom profile, než mu ho spoločnosť Meta v polovici roka 2022 zablokovala za opakované porušovanie pravidiel sociálnej siete.¹⁹⁹ V súčasnosti sa vyjadruje najmä cez účet strany SMER-SD a svoj telegramový profil. V jeho komunikácii ohľadom Číny môžeme nájsť častú obhajobu čínskej politiky voči Taiwanu. Počas sledovaného obdobia napríklad nazval cestu Nancy Pelosi na Taiwan „vyvolávaním tretej svetovej“²⁰⁰ a neskôr sa tiež ohradil proti článku od portálu Aktuality, ktorý napísal, že Blaha neuznáva nezávislosť Tibetu. Článku kontroval tým, že aj „podľa atlasu je Tibet súčasťou Číny a učí sa to tak aj na školách.“²⁰¹ Ešte v roku 2019 navyše tvrdil, že tibetským obyvateľom priniesol komunistický režim rozvoj a blahobyt a oslobodenie z područia despotickej teokracie miestnych mníchov.²⁰² Práve v tom roku sa zúčastnil aj cesty do Číny platenej tamojšou vládou. Po návrate späť označil protesty v Hongkongu v súlade s oficiálnym čínskym naratívom za pokus o farebnú revolúciu za podpory Západu.²⁰³ Ľudsko-právne otázky odsúval do úzadia aj počas pandémie. Na svoj Facebook vtedy napísal napríklad, že „Aj my máme rúška od tej 'zlej komunistickej' Číny, do ktorej tu liberálni trolovia a americkí pudlíci roky kopú, že porušuje ľudské práva a demokraciu.“²⁰⁴

Oproti Blahovi sa oficiálne účty SMER-SD a jeho niekoľkých ďalších členov za sledované obdobie vyjadrovali hlavne k čínskemu „mierovému plánu“, ktorý si u nich našiel podporu. Počas tlačovej konferencie SMER-SD Róbert Fico povedal, že 12-bodový „mierový plán“ Číny víta a že sa v tejto súvislosti už rozprával aj s čínskym veľvyslancom a jeho tímom. Zároveň tiež skonštatoval, že ho mrzí, že sa v EÚ v deň výročia začiatku vojny nezaoberali mierovými plánmi.²⁰⁵ Takmer totožný postoj ako Fico vyjadril aj jeho stranícky kolega Juraj Blanár.²⁰⁶ Čínsky „mierový plán“ neskôr Fico využil vo svojom facebookovom príspevku aj na kritiku údajnej podriadenosti EÚ Spojeným štátom, ktoré brzdia nastolenie mieru.²⁰⁷ Samotný volebný program SMER-SD hovorí, že strana podporuje „všetky zmysluplné mierové plány,“ ktoré priniesú okamžité ukončenie bojov a diplomatické urovnanie konfliktu.²⁰⁸

Záver

Komunikácia sledovaných politických strán ukazuje, že otvorene proruské a pročínske strany sú početne v menšine. Zároveň ale patria medzi strany, ktorým sa darí získavať priazeň relatívne veľkej časti elektorátu. Nekritický či dokonca sympatický postoj k Rusku aj Číne prejavili za sledované obdobie najviac strany Republika, SNS a SMER-SD. Kritický postoj voči Moskve naopak zastávalo PS, OĽaNO, SAS, KDH a Demokrati. OĽaNO sa na svojich oficiálnych kanáloch počas skúmaného obdobia k témam spojeným s Čínou otvorene nevyjadrovalo, postoj strany v minulosti by však bolo možné označiť za skôr skeptický. Kritické alebo naopak pozitívne názory voči Rusku a Číne boli často v postojoch strán prepojené. HLAS-SD a Sme rodina následne možno označiť za strany, ktorých postoj k Číne a Rusku bol často nejasný a protichodný.

Ako ukazuje porovnanie s postojmi analyzovaných strán pred 24. februárom 2022, pre mnohé z nich bola zlomovým bodom ruská agresia voči Ukrajine. Pre niektoré strany, ktoré mali v minulosti k Číne a Rusku nejednoznačné postoje, znamenala vojna definitívny posun ku kritickému stanovisku. Pre iné strany však ruská invázia priniesla nové príležitosti, ako kapitalizovať na témach spojených s Ruskom a Čínou. A to najmä v prepájaní s domácimi témami, napríklad v spojení s kritikou vtedajšej slovenskej vlády, ktorá sa otvorene prihlásila k západnej jednote a solidarite s napadnutou Ukrajinou a odsúdila revizionistické praktiky Kremľa.

Strany kritické k Rusku a Číne sa voči týmto aktérom najčastejšie vymedzovali v rámci ľudsko-právnych tém, ich hybridných aktivít vo svete, vrátane Slovenska, spolupráce s Taiwanom, a do menšej miery aj v otázke kritických závislostí. V súvislosti s vojnou na Ukrajine označili Rusko za vinníka konfliktu, odsúdili ruské vojnové zločiny, podporili sankcie a volali po ukončení konfliktu, ktoré nebude nevýhodné pre Ukrajinu. Výnimkou pri podpore sankcií medzi týmito stranami je strana SaS, kde jednotnú líniu strany narušuje líder Richard Sulík, ktorý opakovane spochybnil efektivitu sankcií a vyzdvihol ich negatívne dopady na Slovensko. Témy spojené s rizikami používania čínskych technológií či akademickej a vedeckej spolupráce za sledované obdobie príliš nerezonovali, s výnimkou ich prenášania z európskeho do vnútropolitického kontextu konkrétnymi europoslancami a europoslankyňami. To bol prípad predovšetkým strán PS a KDH.

Pri politických aktéroch, ktorí oscilujú medzi kritickým a nekritickým postojom k Moskve a Peking, boli hlavným sporným bodom ich postoja voči Rusku sankcie. Voči Číne to bolo presadzovanie dobrých vzájomných obchodných vzťahov aj na úkor mlčania o ľudsko-právnych problémoch čínskeho režimu a prehliadania rizík spojených s čínskymi investíciami na Slovensku. Predstavitelia HLAS-SD aj Sme rodina síce podporili jednotný európsky postoj voči Rusku, spochybňovali ale efektivitu sankcií a vystríhali pred ich negatívnymi dopadmi na Slovensko. Ich vyjadrenia v sebe často niesli rovnaké myšlienky ako šíria prokremelskí aktéri, v prípade HLAS-SD najmä to, že sankcie údajne viac ubližujú krajinám, ktoré ich prijali, než samotnému Rusku.

S prihliadnutím na nepopularitu sankcií medzi Slovákami a zameranie agendy oboch strán na domáce témy, vrátane znižovania cien a životných nákladov, by podporou sankcií mohli ohroziť svoj zisk vo voľbách. Ich kritikou ale zároveň nahrávajú do karát Kremľu, prispievajú k štiepeniu európskej jednoty a zneužívajú obavy ľudí z budúcnosti a dopadov vojny na získanie volebnej podpory.

V prípade HLAS-SD prispieva k naštrbovaniu západnej jednoty aj opakovaný dôraz strany na úzko definované národné záujmy Slovenska. V čase, kedy krajina čelí ozbrojenému konfliktu neďaleko za hranicami, má dôraz na nacionalizmus a národné záujmy šancu rezonovať medzi voličmi. Vojna u východného suseda totiž otriasla aj slovenskou bezpečnostnou, ekonomickou a sociálnou situáciou. Inflácia, potenciál rozšírenia konfliktu, príchod ukrajinských utečencov a mnohé ďalšie negatívne dopady vojny so sebou priniesli obavy a neistoty, ktoré hýbu verejnou mienkou na Slovensku. V spojení s veľkou mierou pozornosti, ktorú domáci a zahraniční politickí aktéri a médiá venujú Ukrajine, sa časť spoločnosti cíti prehliadaná, akoby ich problémy boli upozadené. Práve preto má momentálne apel na národné záujmy Slovenska veľký potenciál voličskej mobilizácie.

Aj napriek ruskej agresii voči Ukrajine vyjadrovali tri slovenské strany počas sledovaného obdobia naďalej voči Moskve nekritické či dokonca sympatické postoje. Republika, SMER-SD a SNS opakovane relativizovali vinu Ruska na konflikte, kritizovali protiruské sankcie a volali po ich zrušení, dožadovali sa mieru aj na úkor strát pre Ukrajinu a ziskov pre Moskvu a odmietli uznať Rusko za štát podporujúci terorizmus. Vo svojich stanoviskách k týmto témam využívali predstavitelia SMER-SD, Republiky a SNS neraz aj prokremelské naratívy. Ruské rozpútanie vojny na Ukrajine napríklad relativizovali zvalovaním viny na Západ, ktorý mal Rusko k agresii údajne dohnať. „Ačohentizmom“ odvádzali strany pozornosť na americké a západné zapojenie do konfliktov v Iraku, Afganistane či Juhoslávii. Opakoval sa aj manipulatívny naratív o vyprovokovaní Moskvy zo strany NATO.

Rovnako ako HLAS-SD, prízvukovali aj SMER-SD, Republika a SNS pri témach spojených s vojnou na Ukrajine úzko definované národné záujmy Slovenska. Tým sa postavili do opozície voči prozápadnej vláde Eduarda Hegera a úradníckej vláde Ľudovíta Odóra, ktoré obviňovali z uprednostňovania potrieb Ukrajiny a podriaďovania sa Západu na úkor záujmov Slovenska a jeho obyvateľstva. Takáto rétorika má silný potenciál mobilizovať voličov, preto sa SMER-SD, Republika a SNS snažili vyvolať dojem, že situácia na Slovensku volá po rezolútnej zmene, ktorú im prinesú práve oni. Zároveň však tento naratív podryva dôveru Slovákov a Sloveniek v štátne inštitúcie, čo nahráva Rusku v jednom z dlhodobých cieľov jeho hybridných kampaní.

Okrem relativizácie viny Ruska na vojne na Ukrajine tiež SMER-SD, Republika a SNS napomáhali šíreniu jeho dobrého obrazu na Slovensku pomocou pripomienok historických výročí spojených s oslobodzovaním Slovenska. Práve obraz Ruska ako osloboditeľa Európy spod fašizmu Kremľ pravidelne zneužíva na propagáciu svojho režimu doma aj v zahraničí a udržanie historických väzieb so štátmi strednej a východnej Európy. Protifašistický naratív tiež významne figuroval v zdôvodnení ruskej agresie voči Ukrajine.

Rovnako ako pri politických stranách kritických k Číne a lavírujúcich niekde na pomedzí kritiky a podpory, sú aj u strán sympatizujúcich s Pekingom čínske témy adresované výrazne menej ako tie spojené s Ruskom. V sledovanom období domino-

vala u väčšiny podpora čínskeho „mierového plánu“. V prípade Republiky sa pridalo aj vyzdvihovanie kvalít čínskeho režimu a vykresľovanie Pekingu ako obeť Západu. Vo všeobecnosti je ale aj u tejto skupiny strán tematika Číny do veľkej miery upozadovaná. Čína je preto stranami využívaná predovšetkým ako nástroj nepriamej kritiky a vymedzenia sa voči EÚ, Spojeným štátom, či NATO. Aj strany vyjadrujúce záujem o spoluprácu s Čínou, ako sú Republika a SMER-SD, podobu takejto spolupráce do detailov nešpecifikujú.

Autorka

Nikoleta Nemečková je analytičkou AMO so zameraním na dezinformácie, slobodu médií a strategickú komunikáciu. Pôsobí taktiež v think tanku GLOBSEC, kde sa zameriava na témy spojené s hybridnými hrozbami a agendou komunikácie. V minulosti pracovala ako analytička Kremlin Watch program v think tanku Európske hodnoty, kde sa zaoberala predovšetkým proruskými dezinformáciami a propagandou v krajinách strednej a východnej Európy.

✉ Nikoleta.nemeckayova@amo.cz

O MapInfluenCE

MapInfluenCE je medzinárodný projekt, ktorý bol známy vo svojej počiatočnej fáze ako ChinfluenCE (2017-2020). Prostredníctvom množstva výstupov prispievame k formovaniu odbornej i verejnej diskusie o čínskom a ruskom vplyve v strednej Európe. Výsledky nášho výskumu citovali domáce i zahraničné médiá (New York Times, BBC, Al Jazeera, Le Monde, Deutsche Welle a ďalšie). Našu prácu sme prezentovali v národných parlamentoch aj na pôde Európskeho parlamentu.

Zameriavame sa na skúmanie vplyvu autoritárskych režimov na krajiny strednej Európy – od čínskeho vplyvu na médiá, prenikanie do akademickej sféry, pôsobenie na miestnych politikov a politiku, až po súhru medzi čínskym a ruským vplyvom, propagandu, dezinformácie alebo hybridné operácie Ruska a Číny. Prepájame akademický výskum s advokačnou činnosťou a ponúkame odporúčania, ako vplyvovým operáciám lepšie čeliť a zvýšiť odolnosť spoločnosti. Naši analytici na Čínu a Rusko pochádzajú z akademickej, výskumnej či neziskovej sféry v Českej republike, na Slovenska, v Poľska a Maďarsku. Máme ale presah aj za hranice strednej Európy, keď spolupracujeme s európskymi, americkými i ázijskými výskumnými inštitúciami (napr. MERICS, CEPA, CAP a pod.), komentujeme ruskej pôsobenie v krajinách Východného partnerstva, čínsky vplyv vo svete alebo vzťahy EÚ s Čínou a Ruskom.

Projekt MapInfluenCE bol vytvorený a je koordinovaný Asociáciou pre medzinárodné otázky (AMO) so sídlom v Prahe.

SLEDUJTE NÁS!

www.mapinfluence.eu

www.twitter.com/MapInfluenceEU

www.twitter.com/amo_cina

@MapInfluenceEU a #MapInfluenCE

O AMO

AMO je nevládna nezisková organizácia založená v roku 1997 za účelom výskumu a vzdelávania v oblasti medzinárodných vzťahov. Základným poslaním AMO je prispievať k hlbšiemu porozumeniu medzinárodného diania. Poskytujeme priestor na vyjadrovanie a realizáciu nápadov, myšlienok a projektov slúžiacich na rozvoj vzdelanosti, porozumenia a tolerancie medzi ľuďmi.

AMO je jedinečnou transparentnou platformou, ktorá sprostredkováva dialóg medzi zástupcami širokej verejnosti, academickej sféry, občianskeho sektora, politiky a biznisu. Dlhodobo podporujeme záujem občanov Českej republiky o medzinárodné otázky a poskytujeme informácie nevyhnutné na formovanie vlastného názoru na súčasné udalosti doma aj vo svete.

AMO:

- formuluje a publikuje štúdie a analýzy,
- organizuje medzinárodné konferencie, odborné semináre, okrúhle stoly, verejné diskusie,
- uskutočňuje vzdelávacie projekty,
- prezentuje kritické názory a komentáre k aktuálnym udalostiam pre domáce a zahraničné médiá,
- vytvára priaznivejšie podmienky pre rast novej generácie odborníkov,
- podporuje záujem o disciplínu medzinárodných vzťahov medzi širokou verejnosťou,
- spolupracuje s množstvom ďalších domácich aj zahraničných inštitúcií.

SLEDUJTE NÁS!

- www.facebook.com/AMO.cz
- www.twitter.com/AMO_cz
- www.youtube.com/AMOCz
- www.linkedin.com/company/AMOCz
- www.instagram.com/AMO.cz

Poznámky

- 1 Dominika Hajdu, Katarína Klingová, Jana Kazaz, Patrik Szicherle, *GLOBSEC Trends 2023* (Bratislava: GLOBSEC, 2023), <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/globsec-trends-2023-united-we-still-stand>.
- 2 Ibid.
- 3 „Predčasné parlamentné voľby 2023,“ *SME*, <https://volby.sme.sk/parlamentne-volby/2023>.
- 4 Čína zverejnila na prvé výročie ruskej agresie 24. februára 2023 „Stanovisko Číny k politickému urovnaniu ukrajinskej krízy“, v spojitosti s ktorým sa vžilo nepresné pomenovanie „mierový plán“. V skutočnosti tento 12-bodový dokument predstavuje len základné princípy čínskeho postoja a nie konkrétne návrhy na dosiahnutie mieru. Dokument síce deklaruje všeobecný rešpekt pre medzinárodné právo a suverenitu „všetkých krajín“, nedotýka sa však otázky agresie. To už naznačuje jeho oficiálny názov, ktorý hovorí o ukrajinskej „kríze“. Čína tiež nevolá po stiahnutí ruských vojsk z Ukrajiny a nešpecifikuje otázku podoby ukrajinských hraníc. Viď „Stanovisko Číny k politickému urovnaniu ukrajinskej krízy“, Veľvyslanectvo ČLR na Slovensku, 28. február 2023, http://sk.china-embassy.gov.cn/slo/sgxx/xwdt/202302/t20230228_11033043.htm.
- 5 „Eduard Heger oznámil vznik novej strany s názvom Demokrati,“ *Týždeň*, 7. marec 2023, <https://www.tyzden.sk/politika/94192/eduard-heger-oznamil-vznik-novej-strany-s-nazvom-demokrati/>.
- 6 „Programové piliere našej politiky,“ *Demokrati*, 2023, <https://www.smedemokrati.sk/programove-piliere-nasej-politiky/>.
- 7 Eduard Heger (@edoheger), „Vo štvrtok 24. februára 2022 Ruská federácia bezprecedentným spôsobom napadla Ukrajinu,“ Facebook, 24. február 2022, <https://www.facebook.com/350143433342381/posts/760533218970065>.
- 8 „Putin je zvíře. Nesmíme polevit, dokud nepadne, říká slovenský premiér,“ *iDnes*, 10. marec 2022, https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/ukrajina-rusko-valka-invaze-slovensko-premier-heger.A220310_105105_zahranicni_bro.
- 9 Jaroslav Naď (@JaroNadPublic), „NECH SA PÁČI, CIEĽOM NIE JE DONBAS, ALE LA MANCHE, TEDA CELÁ EURÓPA...,“ Facebook, 12. február 2023, <https://www.facebook.com/394383095478106/posts/723145695935176>.
- 10 Andre Cochenová, „NAJVÄČŠÍ AKT TERORIZMU NA UKRAJINE,“ Facebook, 6. jún 2023, <https://www.facebook.com/116694378038951/posts/175067222201666>.
- 11 Jaroslav Naď (@JaroNadPublic), „EURÓPSKY POSTOJ JE JEDNOZNAČNÝ – RUSKÁ AGRESIA VOČI UKRAJINE MUSÍ BYŤ POTRESTANÁ,“ Facebook, 23. január 2023, <https://www.facebook.com/388794446036971/posts/710362333880179>.
- 12 Miroslav Kollár (@kollarSPOLU), „Putinove Rusko bolo teroristickým štátom už dávno pred 24. februárom 2022,“ Facebook, 2. december 2022, <https://www.facebook.com/275173147754103/posts/558523919419023>.
- 13 Jaroslav Naď (@JaroNadPublic), „TAKTO RUSKÁ AMBASÁDA NA SLOVENSKU A JEJ NOHSLEDI NIČIA ĽUĐOM ŽIVOTY,“ Facebook, 1. december 2022, <https://www.facebook.com/394383095478106/posts/673521464230933>.

- 14 Jaroslav Naď (@JaroNadPublic), „RUSKÁ ROZVIEDKA A KOLABORANT,“ 29. marec 2022, <https://www.facebook.com/394383095478106/posts/508718367377911>.
- 15 Jaroslav Naď (@JaroNadPublic), „CELÝ SVET SA MÝLI, LEN NA SLOVENSKU MÁ 30% OBYVATELOV PRAVDU?“ Facebook, 23. marec 2023, <https://www.facebook.com/watch/?v=759471295500769>.
- 16 Miroslav Kollár (@kollarSPOLU), „SIEŤ RUSKÝCH ŠPIÓNŇOV A DOMÁCICH KOLABORANTOV TREBA ROZBIŤ CELÚ,“ Facebook, 21. marec 2022, <https://www.facebook.com/277039307567487/posts/390886756182741>.
- 17 Andrea Cocherová, „Dnes je 14. Marec,“ Facebook, 14. marec 2023, <https://www.facebook.com/116473754727680/posts/112862055088850>.
- 18 Eduard Heger (@edoheger), „ODLIETAM NA SAMIT,“ Facebook, 24. február 2022, <https://www.facebook.com/350113566678701/posts/504617424561647>.
- 19 Eduard Heger (@edoheger), „TOTO SÚ NAJČASTEJŠIE KLAMSTVÁ, KTORÉ V SÚVISLOSŤAMI S ENERGIAMI ŠÍRI FICOVA S.R.O.,“ Facebook, 27. September 2022, <https://www.facebook.com/350143433342381/posts/652151006474954>.
- 20 „Sankcie Európskej únie voči Rusku fungujú, komunikácia vo V4 zamrzla, tvrdí Heger,“ *Trend*, 20. október 2022, <https://www.trend.sk/spravy/sankcie-europskej-unie-voci-rusku-funguju-komunikacia-v4-zamrzla-tvrdi-heger>.
- 21 Jaroslav Naď (@JaroNadPublic), „KEBY SA VÁS SNAŽILI EŠTE PRORUSKÍ ŠÍRITELIA KLAMSTIEV A DEZINFORMÁCIÍ PRESVEDČIŤ, ŽE SANKCIE VOČI RUSKU SÚ SLABÉ A NEFUNKČNÉ A RUSI SA Z NICH SMEJÚ...,“ Facebook, 28. február 2022, https://www.facebook.com/JaroNadPublic/posts/490950355821379/?paipv=0&eav=AfYoiJ1bB4Te6bxL67lkADRCRyc_FtVei47KEMW8Awp9emizx5PQLdUfwg3wJSdk0_g&_rdr.
- 22 Miroslav Kollár (@kollarSPOLU), „ČÍNA ZAČÍNA SPOCHYBŇOVAŤ HRANICE: PUTINOVO RUSKO BY SA MALO ZAČAŤ BÁŤ. A SLOVENSKO SPOZORNIEŤ!,“ Facebook, 23. apríl 2023, <https://www.facebook.com/108243798714711/posts/184706064401817>.
- 23 Miroslav Kollár (@kollarSPOLU), „DEŇ TIBETU,“ Facebook, 10. marec 2023, <https://www.facebook.com/277039307567487/posts/622008916403856>.
- 24 „Vladimír Bilčík: Autoritárske režimy na čele s Ruskom a Čínou majú záujem oslabovať nielen EÚ, ale aj členské štáty,“ *Európske noviny*, 29. júl 2023, <https://europske.noviny.sk/2023/07/29/vladimir-bilcik-autoritarske-rezimy-na-cele-s-ruskom-a-cinou-maju-zaujem-oslabovat-nielen-eu-ale-aj-clenske-staty/>.
- 25 Vladimír Bilčík, „Ako lepšie ochrániť demokraciu pred Ruskom alebo Čínou,“ *Aktuality.sk*, 21. júl 2023, <https://www.aktuality.sk/clanok/L47OT40/ako-lepsie-ochranit-demokraciu-pred-ruskom-alebo-cinou-nazor-vladimira-bilcika/>.
- 26 „Vladimír Bilčík: Čína môže urobiť veľa preto, aby Moskva zastavila nezmyselnú vojnu na Ukrajine,“ *Európske noviny*, 21. máj 2023, <https://europske.noviny.sk/2023/05/21/vladimir-bilcik-cina-moze-urobit-vela-preto-aby-moskva-zastavila-nezmyselnu-vojnu-na-ukrajine/>.
- 27 Andrej Stančík (@AndrejStancik95), „OBYVATELIA TAIWANU SI ZASLÚŽIA ŽIŤ V MERI A DEMOKRACII,“ Facebook, 22. august 2022, https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02UYjW5gPigD1RbRPcyiPGSLwqdZeSENWKZBjKM1z4tWDDVsdUErRt1PdAguvF4jmhl&id=100052063790387.
- 28 „HODNOTOVÉ PRINCÍPY POVOLEBNEJ SPOLUPRÁCE,“ *HLAS-SD*, 10. máj 2023, <https://strana-hlas.sk/dokument/deklaracia-hodnotove-principy-povolebnej-spoluprace/>.

- 29 HLAS - sociálna demokracia (@HlasSocialnaDemokracia), „Strana HLAS jednoznačne odsudzuje útok Ruska na Ukrajinu,“ Facebook, 24. február 2022, <https://www.facebook.com/381471103657402/posts/483909830080195>.
- 30 „Minúta N,“ *Denník N*, 16. február 2023, <https://dennikn.sk/minuta/3242384/>.
- 31 Norbert Dolinský, „Pellegrini o zahraničnej politike Hlasu: Moskve a Pekingu sa nemôžeme navždy otáčať chrbtom,“ *Plus 7 dní*, 12. máj 2023, <https://plus7dni.pluska.sk/domov/pellegrini-zahranicnej-politike-hlasu-moskve-pekingu-nemozeme-navzdy-otacat-chrbtom>.
- 32 „Návšteva Ruska je dôležitá pre strategické záujmy Slovenska, tvrdí Pellegrini,“ *SME*, 4. jún 2019, <https://index.sme.sk/c/22137642/peter-pellegrini-navsteva-ruska-je-dolezita.html>.
- 33 Tomáš Kyseľ, „Bývalý veľvyslanec v USA a poslanec Hlasu kritizoval Rusko. V stránickej funkcii musel skončiť,“ *Aktuality.sk*, 17. apríl 2023, <https://www.aktuality.sk/clanok/uIW5A21/byvaly-velvyslanec-v-usa-a-poslanec-hlasu-kritizoval-rusko-v-stranickej-funcii-musel-skoncit/>.
- 34 Ibid.
- 35 Michal Čop, „Pellegrini: Ak sa bude vláda zaoberať len Ukrajinou, atmosféra v spoločnosti sa zmení. Apeluje na finančnú pomoc Slovákom,“ *Štandard*, 6. apríl 2022, <https://standard.sk/190852/pellegrini-ak-sa-bude-vlada-zaobrat-len-ukrajinou-atmosfera-v-spolocnosti-sa-zmeni-apeluje-na-financnu-pomoc-slovakom/>.
- 36 „Pellegrini: Sankciami proti Rusku sme nedosiahli dokopy nič,“ *SME*, 10. október 2018, <https://domov.sme.sk/c/20934562/pellegrini-rusko-sankcie-danko-lajcak-unia-moskva.html>.
- 37 Erik Tomáš (@ErikTomasSR), „VOLANIE PO Odstavení Ruského plynu a ropu je ohrozením Slovenska!“, Facebook, 13. marec 2022, <https://www.facebook.com/watch/?v=382279763374439>.
- 38 Peter Kmec (@PeterKmecPolitician), „SULÍK POTVRDIL, ŽE HEGER NÁRODNÉ ZÁUJMY HODIL CEZ PALUBU,“ Facebook, 7. jún 2022, <https://www.facebook.com/284881403449156/posts/446143283989633>.
- 39 Peter Kmec (@PeterKmecPolitician), „HEGER NEBRÁNI SLOVENSKE NÁRODNÉ ZÁUJMY,“ Facebook, 2. jún 2022, <https://www.facebook.com/watch/?v=395590669158590>.
- 40 Anna Mogilevskaia, „Nebezpečný, ale lákavý TikTok: Odíde odtiaľ Tabak či Pellegrini?“ *Plus 7 dní*, 13. marec 2023, <https://plus7dni.pluska.sk/domov/nebezpecny-ale-lakavy-tiktok-politici-ho-vyuzivaju-pre-marketing-co-hovoria-hrozby>.
- 41 Michal Čop, „Pellegrini: Ak sa bude vláda zaoberať len Ukrajinou, atmosféra v spoločnosti sa zmení. Apeluje na finančnú pomoc Slovákom,“ *Štandard*, 6. apríl 2022, <https://standard.sk/190852/pellegrini-ak-sa-bude-vlada-zaobrat-len-ukrajinou-atmosfera-v-spolocnosti-sa-zmeni-apeluje-na-financnu-pomoc-slovakom/>.
- 42 „Pellegrini nechce obchodnú vojnu s Čínou pre Huawei,“ *SME*, 11. apríl 2019, <https://index.sme.sk/c/22097537/pellegrini-nechce-obchodnu-vojnu-s-cinou-pre-huawei.html>.
- 43 Yang Kunyi, „Slovakia believes Huawei can demonstrate transparency: Deputy prime minister,“ *Global Times*, 12. november 2019, <https://www.globaltimes.cn/content/1169827.shtml>.
- 44 „Lepšie 2023: Volebný program,“ KDH, 13. júl 2023, <https://kdh.sk/wp-content/uploads/2023/07/KDH-program-2023-web.pdf>.
- 45 Ibid.
- 46 KDH (@krestanskidemokrati), „HRUBO ODSUDZUJEME PRIAMY VOJENSKÝ ÚTOK RUSKA,“ Facebook, 24. február 2022, <https://www.facebook.com/393820305433558/posts/492561208892800>.
- 47 Grigorij Mesežnikov, „Ako hlasujú o Rusku slovenskí europoslanci,“ *Denník N*, 12. jún 2020, <https://dennikn.sk/1928772/ako-hlasuju-o-rusku-slovenski-europoslanci/>.

- 48 Ivan Štefanec (@ivanstefanec.eu), „RUSKÍ ŠPIÓNÍ NA SLOVENSKU,“ Facebook, 2. máj 2023, <https://www.facebook.com/362589885232160/posts/808345503989927>.
- 49 Miriam Lexmann (@miriamlexmann.sk), „Ako členka Zahraničného výboru a Podvýboru pre bezpečnosť a obranu sa vo svojej parlamentnej práci od začiatku výkonu mandátu všemožne zasadzujem za to, aby sme sa v Európskej únii vrátili k základným hodnotám a aj v zahraničnej politike konali principiálne a jednotne,“ Facebook, 28. február 2022, <https://www.facebook.com/274028211206178/posts/367927681816230>.
- 50 Grigorij Mesežnikov, „Ako hlasujú o Rusku slovenskí europoslanci,“ *Denník N*, 12. jún 2020, <https://dennikn.sk/1928772/ako-hlasuju-o-rusku-slovenski-europoslanci/>.
- 51 Miriam Lexmann (@miriamlexmann.sk), „KOMISIA PRIPRAVUJE AKT O ZABEZPEČENÍ KRITICKÝCH SUROVÍN,“ Facebook, 15. február 2023, <https://www.facebook.com/274028211206178/posts/594954545780208>;
- 52 „Lepšie 2023: Volebný program,“ KDH, 13. júl 2023, <https://kdh.sk/wp-content/uploads/2023/07/KDH-program-2023-web.pdf>.
- 53 Ivan Štefanec, Manfred Weber, „Európa sa musí zjednotiť proti agresívnej politike Číny,“ *Aktuality.sk*, 20. apríl 2023, https://www.aktuality.sk/clanok/YTwQZvs/europa-sa-musi-zjednotit-proti-agresivnej-politike-ciny-nazor-sefa-ludovcov-manfreda-webera/?fbclid=IwAR0m3ThZ2DU-KGPcSs_rYdXR14sR_z87lOGozl0hI3eRGMzqwYhwJhuIqII.
- 54 Miriam Lexmann (@miriamlexmann.sk), „PODARILO SA: VŠETKY MOJE NÁVRHY NA POSILNENIE BEZPEČNOSTI ÚNIE BOLI DNES PRIJATÉ,“ Facebook, 13. júl 2022, <https://www.facebook.com/274028211206178/posts/450766830198981>.
- 55 Miriam Lexmann (@miriamlexmann.sk), „DNES O OCHRANE JEDNOTNÉHO TRHU EÚ,“ Facebook, 23. január 2023, <https://www.facebook.com/270925298183136/posts/580971060511890>.
- 56 Miriam Lexmann (@miriamlexmann.sk), „AK JE TIKTOK BEZPEČNOSTNOU HROZBOU PRE ŠTÁT, TAK AJ PRE NÁS VŠETKÝCH,“ Facebook, 4. apríl 2023, <https://www.facebook.com/274028211206178/posts/619764983299164>.
- 57 Miriam Lexmann (@miriamlexmann.sk), „NESMIEME ZABÚDAŤ NA CENU TOTALITNÝCH REŽIMOV V PODOBE ZNIČENÝCH ĽUDSKÝCH ŽIVOTOV,“ Facebook, 4. jún 2022, <https://www.facebook.com/274028211206178/posts/425889282686736>.
- 58 Miriam Lexmann (@miriamlexmann.sk), „ŽIADAM OKAMŽITÉ ZATVORENIE ČÍNSKEJ POLICAJNEJ STANICE NA SLOVENSKU,“ Facebook, 24. november 2022, <https://www.facebook.com/274028211206178/posts/540659411209722>.
- 59 Miriam Lexmann (@miriamlexmann.sk), „DEŇ PLNÝ DÔLEŽITÝCH UDALOSTÍ,“ Facebook post, 29. máj 2023, <https://www.facebook.com/270925298183136/posts/647675473841448>.
- 60 Miriam Lexmann (@miriamlexmann.sk), „SKVELÁ PRÍLEŽITOSŤ PRE SLOVENSKO ZÍSKAŤ INVESTÍCIE TAIWANU,“ Facebook, 27. apríl 2023, <https://www.facebook.com/274028211206178/posts/630864545522541>.
- 61 Milan Majerský (@MilanMajerskyOfficial), „PODPORUJEME PODNIKATEĽOV A ZAMESTNANOSŤ,“ Facebook, 27. apríl 2022, <https://www.facebook.com/279965067276906/posts/651709623435780>.
- 62 Ivan Štefanec (@ivanstefanec.eu), „Dnes som mal tú česť vystúpiť na otvorení Taiwanského dňa,“ Facebook, 20. december 2022, <https://www.facebook.com/362589885232160/posts/726550285502783>.
- 63 Ivan Štefanec (@ivanstefanec.eu), „Dnes som v Bruseli podporil aj účasť Taiwanu na zasadnutí Svetovej zdravotníckej organizácie,“ Facebook, 18. máj 2022, <https://www.facebook.com/362279211929894/posts/570162201141593>.
- 64 „Naša vízia a ciele,“ OLaNO a priatelia, <https://www.obycajniludia.sk/sme-obycajni-ludia/>.

- 65 Martin Sliz, „Voľby 2020: Ohrozuje nás Rusko a Čína? (anketa),“ *Aktuality.sk*, 24. február 2020, <https://www.aktuality.sk/clanok/766640/volby-2020-ohrozuje-nas-rusko-a-cina-anketa/>.
- 66 Ladislav Bariak, „Koronavírus: Matovič potvrdil nákup ruskej vakcíny Sputnik V,“ *Aktuality.sk*, 1. marec 2021, <https://www.aktuality.sk/clanok/869796/koronavirus-matovic-potvrdil-nakup-ruskej-vakciny-sputnik-v/>.
- 67 Eliška Kubátová, „Matovič jako ‚lobbista‘ Sputniku v Evropě. Aféra ruské vakcíny na Slovensku nekončí, OĽaNO se propadá,“ *iROZHLAS*, 14. apríl 2021, https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/slovensko-matovic-olano-sputnik-rusko-madarsko-krize-ockovani-koronavirus_2104140636_eku.
- 68 Nutno dodať, že OĽaNO bolo počas vypuknutia vojny na Ukrajine členom slovenskej vlády a postoj strany bol v súlade s oficiálnym postojom slovenskej vlády.
- 69 Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (@obycajni.ludia.a.nezavisle.osobnosti), „Na Ukrajine sa začala vojna,“ Facebook, 15. marec 2022, <https://www.facebook.com/watch/?v=297097242445127>.
- 70 Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (@obycajni.ludia.a.nezavisle.osobnosti), „PODPORUJEME ZAVEDENIE NAJTVRDŠÍCH SANKCIÍ,“ Facebook, 3. marec 2022, <https://www.facebook.com/219996320157714/posts/329849495839062>.
- 71 Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (@obycajni.ludia.a.nezavisle.osobnosti), „RUSKÝ REŽIM JE TERORISTICKÝ,“ Facebook, 16. február 2023, <https://www.facebook.com/219996320157714/posts/577341007756575>.
- 72 Roman Mikulec (@RomanMikulec13), „S otvoreným vojenským konfliktom, ktorý zasiahol Ukrajinu, prichádza aj hybridná vojna, vlna dezinformácií,“ Facebook, 25. február 2022, <https://www.facebook.com/299305358665442/posts/400087518587225>.
- 73 Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (@obycajni.ludia.a.nezavisle.osobnosti), „RUSKÁ PROPAGANDA SA ČASTO, NO CHABO SNAŽÍ VYVRÁTIŤ NEVYVRÁTITELNÉ,“ Facebook, 8. apríl 2022, <https://www.facebook.com/219976193493060/posts/353240033500008>.
- 74 Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (@obycajni.ludia.a.nezavisle.osobnosti), „RUSKÁ PROPAGANDA NEPOZNÁ HRANICE V SKUTOČNOM A ANI V ONLINE SVETE,“ Facebook, 14. apríl 2022, <https://www.facebook.com/219996320157714/posts/357268376430507>.
- 75 Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (@obycajni.ludia.a.nezavisle.osobnosti), PRVKY FAŠIZMU NÁJDEME SKÔR V RUSKU, NEŽ NA UKRAJINE,“ Facebook, 9. marec 2022, <https://www.facebook.com/219996320157714/posts/333623205461691>.
- 76 Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (@obycajniludix), „RUSKO SI ČASTOKRÁT PLETIE DIPLOMACIU SO ŠPIONÁŽOU,“ YouTube, 6. apríl 2022, OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti; OBYČAJNÍ ĽUDIA a nezávislé osobnosti (@obycajni.ludia.a.nezavisle.osobnosti), „NAKA ZADRŽALA TRI OSOBY ZO SIS, MOSR A HLAVNÝCH SPRÁV PRE PODOZRENIE Z VYZVEDAČSTVA PRE RUSKO,“ Facebook, 14. marec 2022, <https://www.facebook.com/219976193493060/posts/336841805139831>.
- 77 Viktor Knis, „Igor Matovič: Putin sa správa rovnako ako Hitler, jeho vojna stojí každého pracujúceho Slováka až 1 000 eur ročne,“ *Refresher*, 6. marec 2022, <https://refresher.sk/111436-Igor-Matovic-Putin-sa-sprava-rovnako-ako-Hitler-jeho-vojna-stoji-kazdeho-pracujuceho-Slovak-a-az-1-000-eur-rocne>.
- 78 Roman Mikulec (@RomanMikulec13), „VÝROČIE INVÁZIE VOJSK DO ČESKOSLOVENSKA V TIENI VOJNY NA UKRAJINE,“ Facebook, 21. august 2022, <https://www.facebook.com/299305358665442/posts/515632577032718>.
- 79 Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (@obycajni.ludia.a.nezavisle.osobnosti), „TÚTO VOJNU NEROZPÚTAL RUSKÝ ĽUD. TÚTO VOJNU ROZPÚTAL VLADIMIR PUTIN!,“ Facebook, 4. marec 2022, <https://www.facebook.com/219996320157714/posts/330514719105873>.

- 80 Martin Sliz, „Voľby 2020: Ohrozuje nás Rusko a Čína? (anketa),“ *Aktuality.sk*, 24. február 2020, <https://www.aktuality.sk/clanok/766640/volby-2020-ohrozuje-nas-rusko-a-cina-anketa/>.
- 81 Matej Šimalčík, „Summit 17 + 1: Debakel pre Peking?,“ *Pravda*, 22. február 2021, <https://nazory.pravda.sk/analyzy-a-postrehy/clanok/578798-summit-17-1-debakel-pre-pekings/>.
- 82 Linda Cebrová, „Slovenskí podnikatelia ostro reagujú na inváziu: Putin neodpustiteľne prekročil hranice, ktoré sa prekračovať nemajú,“ *Startitup*, 24. február 2022, <https://www.startitup.sk/podnikatelia-a-zname-firmy-zo-slovenska-ostro-reaguju-na-invaziu-putin-neodpustitelne-prekrocil-hranice-ktore-sa-prekracovat-nemaju/>.
- 83 Tomáš Valášek (@TomasValasekPolitik), „Ruský útok je podlým aktom agresie bez precedentu v modernej histórii Európy,“ Facebook, 24. február 2022, <https://www.facebook.com/TomasValasekPolitik/posts/370337564918751?fbclid=IwAR0dX9uxXCJYzk5PkDyERkICRNatoRVfD4koyX1xEfHspWCaID6l03fXGiE>.
- 84 Michal Šimečka (@miso.simecka), „Podľa Viktora Orbána je Európska únia trpaslík, ktorý sankcionuje obra (Rusko),“ Facebook, 27. september 2022, <https://www.facebook.com/385102486313393/posts/624076595749313>.
- 85 Michal Šimečka (@miso.simecka), „Európska odpoveď na agresiu Putina musí byť ráznejšia,“ Facebook, 25. február 2022, <https://www.facebook.com/miso.simecka/posts/pfbid01JftPMWrnnXSE1NyeU1gx82SSzwv8JyiCkvqjPegx9P2KLVvf2Xjo84vYQ5H2Dqxl>.
- 86 Michal Truban (@miso.truban), „Michal Šimečka mi hovorí z duše, teraz nie je čas na vajatanie a špekulovanie,“ Facebook, 25. február 2022, <https://www.facebook.com/266563914825054/posts/508601583954618>.
- 87 „Michal Wiezik: Európska odpoveď na agresiu Putina musí byť ráznejšia,“ *Európske noviny*, 26. február 2022, <https://europske.noviny.sk/2022/02/26/michal-wiezik-europska-odpoved-na-agresiu-putina-musi-byt-raznejsia/>.
- 88 Progresívne Slovensko (@ProgresivneSlovensko), „Pozrite si prehľad udalostí uplynulého týždňa a aktuálnych aktivít členov a členiek Progresívneho Slovenska,“ Facebook, 8. apríl 2022, <https://www.facebook.com/394272812070198/posts/520167376147407>.
- 89 Martin Hojsík (@martinhojsik), „PREČO RASTÚ CENY ENERGIÍ?,“ Facebook, 3. október 2022, <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=622174609490729&set=a.370486254659567&type=3>.
- 90 Michal Šimečka (@miso.simecka), „Európsky parlament dnes oficiálne označil Rusko za teroristický štát,“ Facebook, 23. november 2022, <https://www.facebook.com/385124179644557/posts/666588634831442>.
- 91 Progresívne Slovensko (@ProgresivneSlovensko), „PROTI RUSKEJ ŠPIONÁŽI NA SLOVENSKU MUSÍME AKTÍVNE KONAŤ,“ Facebook, 15. marec 2022, <https://www.facebook.com/watch/?v=472229734593707>.
- 92 Progresívne Slovensko (@ProgresivneSlovensko), „Náš poslanec Tomáš Valášek dnes pred ruským veľvyslancom na zahraničnom výbore jasne pomenoval, že kroky Ruska vnímame ako ohrozenie slovenskej zvrchovanosti a suverenity,“ Facebook, 23. február 2022, <https://www.facebook.com/watch/?v=1307411763019409>.
- 93 Michal Šimečka (@miso.simecka), „Dobrá správa v týchto smutných týždňoch,“ Facebook, 14. marec 2022, <https://www.facebook.com/385102486313393/posts/495549351935372>.
- 94 Progresívne Slovensko (@ProgresivneSlovensko), „VOJNA ODHALUJE NAŠE CHARAKTERY,“ Facebook, 27. február 2022, <https://www.facebook.com/394272812070198/posts/494967452000733>.
- 95 Martin Hojsík (@martinhojsik), „Burcovanie nenávisťi, popieranie reality, šírenie nebezpečných dezinformácií,“ Facebook, 24. februára 2022, <https://www.facebook.com/watch/?v=277086957831277>.

- 96 Michal Truban (@miso.truban), „UKRAJINA HRDINSKY VZDORUJE. MUSÍME JU PODPORIŤ AKO SA LEN DÁ,“ Facebook, 26. február 2022, <https://www.facebook.com/watch/?v=368914564781308>.
- 97 „Michal Šimečka o Orbánovom šále, vojenských cieľoch Ruska, či hekerskom útoku na Európsky parlament. ROZHOVOR,“ *Európske noviny*, 26. november 2022, <https://europske.noviny.sk/2022/11/26/michal-simecka-o-orbanovom-sale-vojenskych-cieloch-ruska-ci-hekerskom-utoku-na-europsky-parlament-rozhovor/>.
- 98 Progresívne Slovensko (@ProgresivneSlovensko), „Búrka vyvolaná prezidentom Macronom po návšteve Číny neutícha, naopak,“ Facebook, 12. apríl 2023, <https://www.facebook.com/394272812070198/posts/763135588517250>.
- 99 „Návrh uznesenia o situácii v Taiwanskom prielive,“ Európsky parlament, 12. september 2022, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2022-0394_SK.html.
- 100 Ibid.
- 101 Martin Sliz, „Voľby 2020: Ohrozuje nás Rusko a Čína? (anketa),“ *Aktuality.sk*, 24. február 2020, <https://www.aktuality.sk/clanok/766640/volby-2020-ohrozuje-nas-rusko-a-cina-anketa/>.
- 102 „Stohlová z PS: Na TikToku by sme mali vyvažovať, čo sa tam deje,“ *Denník N*, 8. jún 2023, <https://dennikn.sk/minuta/3416040/>.
- 103 „Hrdé Slovensko v zahraničí,“ Republika, <https://www.hnutie-republika.sk/zahranicna-politika/>.
- 104 Milan Uhrík (@ing.milan.uhrik), „Za prípadnú vojnu na Ukrajine bude zodpovedný rovnako západ,“ Facebook, 23. február 2022, <https://www.facebook.com/445539396935613/posts/548786076610944>.
- 105 „Disinfo Database,“ EUvsDisinfo, <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/?text=victim&date=&orderby=date>.
- 106 Grigorij Mesežnikov, „Ako hlasujú o Rusku slovenskí europoslanci,“ *Denník N*, 12. jún 2020, <https://dennikn.sk/1928772/ako-hlasuju-o-rusku-slovenski-europoslanci/>.
- 107 Marián Ďuriš (@mariandurisrepublika), „Vojna na Ukrajine je predovšetkým americko-ruskou vojnou,“ Facebook, 22. marec 2023, <https://www.facebook.com/156609613295946/posts/527964939493743>.
- 108 Miroslav Urban (@MiroslavUrbanRepublika), „Smutné a nepochopiteľné...“ Facebook, 4. október 2022, <https://www.facebook.com/238685338268980/posts/505225054948339>.
- 109 „Dezinformátori odsudzujú podporu Ukrajiny, národná suverenita Slovenska sa stáva predmetom diskusie.“ *Infosecurity.sk*, 15. apríl 2023, <https://infosecurity.sk/domace/dezinformatori-odsudzuju-podporu-ukrajiny-narodna-suverenita-slovenska-sa-stava-predmetom-diskusie-infosecurity-sk-bi-weekly-report-o-nastupujucich-dezinformacnych-trendoch-15-aprila-2023/>.
- 110 Milan Uhrík (@ing.milan.uhrik), „M. Uhrík v Bruseli: Dúfať, že nebude tuhá zima nestačí. Potrebujeme plyn!“, Facebook, 6. september 2022, <https://www.facebook.com/watch/?v=2013883735472598>.
- 111 Milan Uhrík (@MilanUhríkPhD), „M. Uhrík varuje: Prichádza brutálne zdražovanie, protiruské sankcie zrazia EÚ na kolena,“ YouTube video, 10. marec 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=5XSKVfVJf68>.
- 112 Milan Mazurek (@MilanMazurek.Republika), „VLÁDA NÁS ZRADILA! NA CHUDOBE EURÓPANOV KRÁĽOVSKY ZARÁBAJÚ AMERICKÉ FIRMY!“ Facebook, 17. august 2022, https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=657414565751832&id=100044498826847&mentstream_source=permalink&locale=ms_MY.
- 113 Tomáš Špaček (@Spacek.republika), „Je absurdné, keď nejaký členský štát NATO označuje Ruskú federáciu za sponzora terorizmu,“ Facebook, 8. december 2022, <https://www.facebook.com/watch/?v=1814638365558151>.

- 114 Milan Uhrík, „V EÚ som hlasoval proti označeniu Ruskej federácie za teroristický štát. Prečo?“ Telegram, 23. november 2022, https://t.me/milan_uhrik/688.
- 115 Milan Uhrík (@ing.milan.uhrik), „Západ upadá a degeneruje, Čína s Ruskom rastie. Je čas začať vnímať realitu!“ Facebook, 23. november 2022, <https://www.facebook.com/ing.milan.uhrik/videos/484364190198081/>.
- 116 Milan Uhrík (@MilanUhríkPhD), „Odmietame kosovské provokácie Srbska, odmietame ďalšiu vojnu v Európe,“ YouTube, 1. august 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=20HrSTOmeq0>.
- 117 Miroslav Urban (@MiroslavUrbanRepublika), „Poslanecký výlet na Taiwan a hanba Slovenska,“ Facebook, 14. Jún 2022, <https://www.facebook.com/240188541451993/posts/418599826944196>.
- 118 Republika (@hnutie.republika), „Podporujeme čínsky mierový plán,“ Facebook, 29. marec 2023, <https://www.facebook.com/154411716871118/posts/527956202849999>.
- 119 Milan Uhrík (@ing.milan.uhrik), „Podporujeme čínsky Mierový plán pre Ukrajinu,“ Facebook, 29. marec 2023, <https://www.facebook.com/445260620296824/posts/826537402169142>.
- 120 Tomáš Špaček (@Spacek.republika), „Maďarsko podporuje čínsky mierový plán pre Ukrajinu,“ Facebook, 15. Máj 2023, <https://www.facebook.com/215442553944386/posts/614852094003428>.
- 121 Martin Sliz, „Voľby 2020: Ohrozuje nás Rusko a Čína? (anketa),“ *Aktuality.sk*, 24. február 2020, <https://www.aktuality.sk/clanok/766640/volby-2020-ohrozuje-nas-rusko-a-cina-anketa/>.
- 122 „Silové rezorty,“ Sloboda a Solidarita, <https://www.sas.sk/detail/9205/silove-rezorty-beta-verzia/-obsah>.
- 123 Martin Sliz, „Voľby 2020: Ohrozuje nás Rusko a Čína? (anketa),“ *Aktuality.sk*, 24. február 2020, <https://www.aktuality.sk/clanok/766640/volby-2020-ohrozuje-nas-rusko-a-cina-anketa/>.
- 124 „Slovensko podporuje ďalšie sankcie proti Rusku, požaduje iba prechodné obdobie pri rope,“ Ministerstvo hospodárstva SR, 4. máj 2022, <https://www.mhsr.sk/top/slovensko-podporuje-dalsie-sankcie-proti-rusku-pozaduje-iba-prechodne-obdobie-pri-rope>.
- 125 Richard Sulík (@RichardSulik), „PRIPÁJAME SA K SANKCIÁM PROTI RUSKU TAK, ABY NEPOŠKODILI VIAC EURÓPU, NEŽ RUSKO,“ Facebook, 5. máj 2022, <https://www.facebook.com/408508863971931/posts/552876662868483>.
- 126 Miroslav Čaplovič, „Sulík sankcie odmieta a tvrdí, že Rusi Krym nevrátia,“ *Pravda*, 19. január 2022, <https://ekonomika.pravda.sk/krajina/clanok/613902-sulik-sankcie-odmieta-a-tvrdi-ze-rusi-krym-nevratia/>.
- 127 Miro Kern, „Zo Sulíkovej vety o Kryme je medzinárodný škandál, prvá ju prifarbila ruská agentúra,“ *Denník N*, 20. január 2022, <https://dennikn.sk/2687808/zo-sulikovej-vety-o-kryme-je-medzinarodny-skandal-prva-ju-prifarbila-ruska-agentura/>.
- 128 Martin Sliz, „SaS reagovala na výroky svojho predsedu Sulíka k Ukrajine: podporuje sankcie voči Rusku a odsudzuje anexiu Krymu,“ *Aktuality.sk*, 20. január 2022, <https://www.aktuality.sk/clanok/82y2vyp/sas-reagovala-na-vyroky-svojho-predsedu-sulika-k-ukrajine-podporuje-sankcie-voci-rusku-a-odsudzuje-anexiu-krymu/>.
- 129 „Marcinková: Ruskej agresii treba odpovedať tvrdými sankciami,“ *TASR*, 22. február 2022, <https://www.teraz.sk/spravy/marcinkova-ruskej-agresii-treba-odpove/613847-clanok.html>.
- 130 Eugen Jurzyca (@eugen.jurzyca.sk), „Na tvrdú ekonomickú vojnu doplatí celý svet, ale Rusko oveľa viac, než Západ,“ Facebook, 28. marec 2022, <https://www.facebook.com/watch/?v=1092806121278091>.
- 131 Juraj Krúpa (@JurajKrupaNRSR), „Ruský minister zahraničných vecí Lavrov vyhlásil, že sankcie proti Rusku nebudú mať zamýšľaný účinok,“ Facebook, 15. máj 2022, <https://www.facebook.com/260934146033144/posts/429654959161061>.
- 132 Sloboda a Solidarita (@stranasas), „RUSKO JE TERORISTICKÝ ŠTÁT,“ Facebook, 16. február 2023, <https://www.facebook.com/416144913209281/posts/777860400371062>.

- 133 „Je nevyhnutné vyvodit zodpovednosť za vojnové zločiny na Ukrajine, zdôrazňuje Kolíková,“ *SITA*, 14. júl 2022, <https://sita.sk/je-nevyhnutne-vyvodit-zodpovednost-za-vojnove-zlociny-na-ukrajine-zdoraznuje-kolikova/>.
- 134 „Vystúpenie v rozprave,“ Národná rada SR, 24. marca 2023, https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=schodze/informacia_denne_rokovanie_recnik&DIRowID=21563&ZakZborID=13&CisObdobia=8&CisSchodze=88&PersonKey=Anna.Zemanova&CPT=1524&Datum=2023-3-24%200:0:0.
- 135 Sloboda a Solidarita (@stranasas), „RUSKO JE TERORISTICKÝ ŠTÁT,“ Facebook, 16. február 2023, <https://www.facebook.com/416144913209281/posts/777860400371062>.
- 136 Juraj Krúpa (@JurajKrupaNRSR), „SIAHAJÚ CHÁPADLÁ RUSKEJ ŠPIONÁŽNEJ CHOBOTNICE AŽ DO RADOV SLOVENSKEJ OPOZÍCIE?,“ Facebook, 15. marec 2022, <https://www.facebook.com/260934146033144/posts/387667096693181>.
- 137 Sloboda a Solidarita (@stranasas), „Ani tento rok sme nezabudli na Deň Tibetu,“ Facebook, 10. marec 2023, <https://www.facebook.com/416144913209281/posts/791751502315285>.
- 138 Sloboda a Solidarita (@stranasas), „NEZABÚDAME ANI NA OKUPÁCIU TIBETU,“ Facebook, 10. marec 2022, <https://www.facebook.com/416144913209281/posts/536464921177279>.
- 139 „Vystúpenie v rozprave,“ Národná rada SR, 14. máj 2019, https://www.nrsr.sk/web/Page.aspx?sid=schodze/informacia_denne_rokovanie_recnik&DIRowID=17510&ZakZborID=13&CisObdobia=7&CisSchodze=45&PersonKey=OsusPete&CPT=1319&Datum=2019-5-14%200:0:0.
- 140 „Vyhlásenie skupiny poslancov NRSR ohľadom výrokov prezidenta Macrona,“ *TASR*, 26. apríl 2023, <https://www.tasr.sk/tasr-clanok/TASR:2023042600000266>.
- 141 Michal Magušin, „Štátny tajomník Galek Čína mala z našej cesty obavy, Taiwan je však dôležitý partner,“ *Postoj*, 3. február 2022, <https://svetkrestanstva.postoj.sk/98344/cina-mala-z-nasej-cesty-obavy-taiwan-je-vsak-dolezity-partner>.
- 142 „Slovensko daruje Taiwanu tisíce vakcín proti koronavírusu, počas pandémie sme od nich dostali rúška,“ *SITA*, 16. júl 2021, <https://sita.sk/slovensko-daruje-taiwanu-tisice-vakcin-proti-koronavirusu-pocas-pandemie-sme-od-nich-dostali-ruska/>.
- 143 „Profil,“ SNS, <https://www.sns.sk/o-nas/profil/>.
- 144 Slovenská národná strana (@stranasns), „SNS vníma kroky prezidenta Vladimira Putina ako nevyhnutné,“ Facebook, 22. február 2022, <https://www.facebook.com/394090578748109/posts/499689348188231>.
- 145 Andrej Danko (@AndrejDanko6), „Dnes sme na ústredí SNS prijali ruského veľvyslanca, pána Bratčíkova,“ Twitter, 1. júl 2022, <https://twitter.com/AndrejDanko6/status/1542855161479143424>.
- 146 Andrej Danko (@AndrejDankoSNS), „Svoj postoj k Rusku som nezmenil,“ YouTube video, 5. júl 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=xbXPoQ8VKEc>.
- 147 Slovenská národná strana (@stranasns), „SNS vníma kroky prezidenta Vladimira Putina ako nevyhnutné,“ Facebook, 22. február 2022, <https://www.facebook.com/394090578748109/posts/499689348188231>.
- 148 Andrej Danko (@andrejdanko.sk), „Ukrajina je rozpadnutá osem rokov, preto nie je možné tuto situáciu jednoznačne vyhodnocovať ako útok zo strany Ruska,“ Facebook, 24. február 2022, <https://www.facebook.com/403245874493811/posts/504866777665053>.

- 149 Tomáš Taraba (tomastaraba.sk), „Rok po invázii Ruska na Ukrajinu je zřejmé, že,“ Facebook, 24. február 2023, <https://www.facebook.com/320869409838149/posts/682812573643829>; Slovenská národná strana (@stranasns), „Milí priatelia, je čas vyťahovať vianočné ozdoby a ja mám najradšej tohto medvedíka z Hornbachu. Hovorí sa, že medveďa netreba prebudiť,“ Facebook, 4. december 2022, <https://www.facebook.com/394098905413943/posts/705636474260183>.
- 150 Tomáš Taraba (tomastaraba.sk), „Súhlasím s Orbánom,“ Facebook, 23. júl 2022, <https://www.facebook.com/320752449849845/posts/527157582542663>; Slovenská národná strana (@stranasns), „Milí priatelia, je čas vyťahovať vianočné ozdoby a ja mám najradšej tohto medvedíka z Hornbachu. Hovorí sa, že medveďa netreba prebudiť,“ Facebook, 4. december 2022, <https://www.facebook.com/394098905413943/posts/705636474260183>.
- 151 Andrej Danko (@AndrejDankoSNS), „Sankcie proti Rusku ubližujú najmä východným štátom Únie,“ YouTube video, 30. júl 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=tLZWU0dfujM>.
- 152 Ján Krišanda (@jankrisanda36), „Spojené štáty americké rušia niektoré zo sankcií, ktoré boli predtým uvalené na Ruskú federáciu,“ Facebook, 15. júl 2022, <https://www.facebook.com/250640997070798/posts/452512470216982>.
- 153 David Kraus, „Taraba: Čína ignorovaním sankcií a návštevou Putina posielala jasný odkaz Západu!“, *Ereport*, 21. marca 2023, <https://ereport.sk/protivaha-na-vychode/>.
- 154 Andrej Danko (@AndrejDanko6), „Dnes sme na ústredí SNS prijali ruského veľvyslanca, pána Bratčikova,“ Twitter, 1. júl 2022, <https://twitter.com/AndrejDanko6/status/1542855161479143424>.
- 155 Martin Šebeňa, „Danko chce z našich daní dotovať bravčové mäso pre Číňanov,“ *Týždeň*, 30. júl 2019, <https://www.tyzden.sk/svet/57356/danko-chce-z-nasich-dani-dotovat-bravcove-maso-pre-cinanov>.
- 156 „4 istoty pre normálnu budúcnosť,“ *Sme rodina*, <https://www.smenormalni.sk/>.
- 157 Martin Sliz, „Volby 2020: Ohrozuje nás Rusko a Čína? (anketa),“ *Aktuality.sk*, 24. február 2020, <https://www.aktuality.sk/clanok/766640/volby-2020-ohrozuje-nas-rusko-a-cina-anketa/>.
- 158 Boris Kollar (@BorisKollarOfficial), „Vážené spoluobčianky a spoluobčania, pred niekoľkými hodinami sa začala ruská vojenská invázia voči Ukrajine,“ Facebook, 24. február 2022, <https://www.facebook.com/400640031419613/posts/501851364631812>.
- 159 *Sme rodina* (@HnutieSmeRodina), „Spoločné vyhlásenie troch najvyšších ústavných činiteľov Slovenskej republiky pri príležitosti prvého výročia napadnutia Ukrajiny vojskami Ruskej federácie,“ Facebook, 24. február 2023, <https://www.facebook.com/389625415860483/posts/734219248067763>.
- 160 Monika Tódová, „Minister Krajniak: Maroš Žilinka je vzácný človek, šťve každého,“ *Denník N*, 8. apríl 2022, <https://dennikn.sk/2802646/minister-krajniak-maros-zilinka-je-vzacny-clovek-stve-kazdeho-video/>.
- 161 Peter Pčolinský (@pcolinsky.peter), „Bezprecedentná agresia a invázia Ruska na Ukrajinu zásadným spôsobom zasiahla do života miliónov ľudí,“ Facebook, 24. február 2023, <https://www.facebook.com/1474292699522070/posts/3422827631335224/>.
- 162 Zuzana Gabrižová, „Pčolinský: Anexia Krymu? Vnútoraná záležitosť dvoch krajín mimo Únie,“ *Euractiv*, 26. apríl 2019, <https://euractiv.sk/section/buducnost-eu/interview/pcolinsky-anexia-krymu-vnutorna-zalezitost-dvoch-krajin-mimo-unie/>.
- 163 Martin Sliz, „Volby 2020: Ohrozuje nás Rusko a Čína? (anketa),“ *Aktuality.sk*, 24. február 2020, <https://www.aktuality.sk/clanok/766640/volby-2020-ohrozuje-nas-rusko-a-cina-anketa/>.
- 164 *Sme rodina* (@HnutieSmeRodina), „Náhle odstrihnutie sa od ruského plynu a ropy by sme určite nepodporili!“ Facebook, 27. marec 2022, <https://www.facebook.com/389614665861558/posts/507398354083188>; *Sme rodina* (@HnutieSmeRodina), „OD RUSKÉHO PLYNU SA MUSÍME ODPOJIŤ POSTUPNE, NIE HNEĎ,“ Facebook, 24. marec 2022, <https://www.facebook.com/389625415860483/posts/505487810940909>.

- 165 Miro Kern, „Boris Kollár chváli NATO, zároveň sa stretáva s proputinovskými europoslancami,“ *Denník N*, 30. január 2023, <https://dennikn.sk/3216259/boris-kollar-chvali-nato-no-zaroven-sa-stretava-s-proputinovskymi-europoslancami/>.
- 166 Noční vlci sa hlásia k ruskému nacionalizmu a pravosláviu a v minulosti sa podieľali na anexii Krymu a rozpútavaní vojny na východe Ukrajiny. Ich vodca Aleksandr Zaldostanov je dobrý priateľ Vladimíra Putina a vzťahujú sa na neho protiruské sankcie prijaté Európskou úniou, USA a Kanadou.
- 167 Martin Sliz, „Kollár sa fotil s prokremeľskými motorkármí z klubu Noční vlci. Už by som to neurobil, povedal,“ *Aktuality.sk*, 6. apríl 2020, <https://www.aktuality.sk/clanok/780107/kollar-sa-fotil-s-proputinovskymi-motorkarmi-z-klubu-nocni-vlci/>.
- 168 Hlavné správy boli na čas zablokované slovenských Národným bezpečnostným úradom kvôli obavám so šírenia dezinformácií v súvislosti s vojnou na Ukrajine. Práve dezinformačné weby ako Hlavné správy sú pritom minimálne od anexie Krymu jednými z hlavných kanálov, ktoré pomáhajú prokremeľskej propagande a dezinformáciám prenikať k slovenskému publiku.
- 169 POSTOJ TV (@POSTOJTV), „Boris Kollár: Keď Hlavné správy zapnú, opäť si u nich zaplatím reklamu,“ YouTube, 15. jún 2022, https://www.youtube.com/watch?v=O_dOGRaHeMc.
- 170 „B. Kollár sa stretol s predsedom Všečinského zhromaždenia ľudových zástupcov,“ Národná rada SR, 18. apríl 2023, <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=udalosti/udalost&MasterID=56383>.
- 171 Boris Kollár (@BorisKollarOfficial), „Z Bratislavy do Kosic rychlejsie!“, Facebook, 19. apríl 2023, <https://www.facebook.com/400535281430088/posts/777010000449279>.
- 172 „Kollár oficiálne navštívil Peking. Slovensko chce posilniť ekonomické vzťahy s Čínou,“ *RTVS*, 18. apríl 2023, <https://spravy.rtvsk.sk/2023/04/kollar-oficialne-navstivil-pekingslovensko-chce-posilnit-ekonomicke-vztahy-s-cinou/>.
- 173 „SIS považuje Huawei za hrozbu pre štát, hovorí prezidentka. Firma sa bráni,“ *Aktuality.sk*, 9. október 2020, <https://zive.aktuality.sk/clanok/149036/sis-povazuje-huawei-za-hrozbu-pre-stat-uviedla-prezidentka-firma-sa-brani/>.
- 174 Martin Sliz, „Voľby 2020: Ohrozuje nás Rusko a Čína? (anketa),“ *Aktuality.sk*, 24. február 2020, <https://www.aktuality.sk/clanok/766640/volby-2020-ohrozuje-nas-rusko-a-cina-anketa/>.
- 175 Vladimír Šnidl, „Čínski agenti sa snažia prenikať medzi slovenských úradníkov, tvrdí SIS. Využívajú technologické giganty,“ *Denník N*, 29. september 2020, <https://e.dennikn.sk/2057668/cinski-agenti-sa-snazia-prenikat-medzi-slovenskych-uradnikov-tvrdi-sis-vyuzivaju-technologickych-gigantov/>
- 176 „Kollár oficiálne navštívil Peking. Slovensko chce posilniť ekonomické vzťahy s Čínou,“ *RTVS*, 18. apríl 2023, <https://spravy.rtvsk.sk/2023/04/kollar-oficialne-navstivil-pekingslovensko-chce-posilnit-ekonomicke-vztahy-s-cinou/>.
- 177 Grigorij Mesežnikov, Ján Bartoš, *Kto hrá ruskú ruletu na Slovensku* (Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2021), 81-82.
- 178 Radoslav Štefančík, *Radikálny populizmus v ére pandémie COVID-19 a vojny na Ukrajine* (Bratislava: EKONÓM, 2022), 65-76.
- 179 „Žiadna strata suverenity. Ako to naozaj je s Dohodou o obrannej spolupráci s USA?“ *Infosecurity.sk*, 17. január 2022, <https://infosecurity.sk/podcast/ziadna-strata-suverenity-ako-to-naozaj-je-s-dohodou-o-obrannej-spolupraci-s-usa/>.
- 180 Grigorij Mesežnikov, Ján Bartoš, *Kto hrá ruskú ruletu na Slovensku* (Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2021), 84-86.
- 181 „Návrat suverenity do slovenskej zahraničnej politiky,“ SMER – sociálna demokracia, 13. jún 2023, <https://www.strana-smer.sk/aktuality/blogy/post/geopolitika>.
- 182 Ibid.

- 183 „Ukrajina zařadila Fica mezi dezinformátory. Jako na Slovensku, reagoval,“ *iDnes*, 28. júl 2022, https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/slovensko-fico-ukrajina-rusko-valka-dezinformace-propaganda.A220728_101448_zahranicni_jhr; „Západ je obviňovaný z predĺžovania vojny na Ukrajine, slovenskí krajne pravicoví politici šíria falošné naratívy o migrácii,“ *Infosecurity.sk*, 1. júl 2023, <https://infosecurity.sk/dezinfo/zapad-je-obvinovany-z-predlzovania-vojny-na-ukrajine-slovenski-krajne-pravicovi-politici-siria-falosne-narativy-o-migracii-infosecurity-sk-bi-weekly-report-o-nastupujucich-dezinformacnych-trendoch/>.
- 184 Filip Harzer, „Ficův Směr se oklepal z invaze. Jeho poslanec šíří verzi Kremlu,“ *Seznam Zprávy*, 6. apríl 2022, <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-stredni-evropa-ficuv-smer-se-oklepal-z-invaze-jeho-poslanec-siri-verzi-kremlu-197194>.
- 185 SMER - sociálna demokracia (@smersd), „M. BEŇOVÁ: NEHLASOVALA SOM ZA REZOLÚCIU EP O RUSKU A NEBUDEM HLASOVAŤ ANI ZA PÔŽIČKU 18 MILIÁRD EUR PRE UKRAJINU,“ Facebook, 29. november 2022, <https://www.facebook.com/146389614348216/posts/448051520848689>.
- 186 Daniel Vražda, „Fico oslávil SNP s veľvyslancami Ruska a Bieloruska, Korčok posielala protest za ruské zasahovanie do slovenskej politiky,“ *Denník N*, 29. august 2022, <https://dennikn.sk/2988439/fico-oslavlil-snp-s-velvyslancami-ruska-a-bieloruska-korcok-posielala-protest-za-ruske-zasahovanie-do-slovenskej-politiky/>.
- 187 „Návrat suverenity do slovenskej zahraničnej politiky,“ SMER - sociálna demokracia, 13. jún 2023, <https://www.strana-smer.sk/aktuality/blogy/post/geopolitika>.
- 188 Róbert Fico (@robertficosk), „Odobratie práva veta členskej krajine EÚ pri rozhodovaní o najväčších témach, je pre SMER – SD červenou čiarou,“ Facebook, 15. august 2022, <https://www.facebook.com/100044229289610/posts/627055328778771>.
- 189 Róbert Fico (@robertficosk), „Ak Heger vedel v Bruseli prijať sankcie, tak teraz musí vedieť ochrániť naše domácnosti a fabriky pred ich zničujúcimi dopadmi,“ Facebook, 27. august 2022, <https://www.facebook.com/robertficosk/videos/1443260009516533>.
- 190 Ľuboš Blaha (@LubosBlahaSmer), „EKONÓMOVIA TO POTVRDILI – SANKCIE ZNIČIA EURÓPU, NIE RUSKO!“, Telegram, 6. september 2022, <https://t.me/LubosBlahaSmer/295>.
- 191 Slobodný vysielateľ (@SlobodnyVysielac), Facebook, 19. august 2022, <https://www.facebook.com/watch/?v=618941349939899>.
- 192 Ladislav Kamenický (@LadislavKamenickyOfficial), Facebook, 3. september 2022, <https://www.facebook.com/LadislavKamenickyOfficial/posts/pfbid033LDEQXZvTU7MLR4bhHM92KZEh6S2CmmspTc4DdqPmoQrRSmbiocs2eex2rKDBTb5l>.
- 193 „Dezinformátori označujú Európsku úniu za „autoritársku“ a vyzdvihujú protieuropský postoj Maďarska,“ *Infosecurity.sk*, 19. december 2022, <https://infosecurity.sk/dezinfo/dezinformatori-oznacuju-europsku-uniu-za-autoritarsku-a-vyzdvihuju-protieuropsky-postoj-madarska-infosecurity-sk-bi-weekly-report-o-nastupujucich-dezinformacnych-trendoch-19-decem/>.
- 194 „Návrat suverenity do slovenskej zahraničnej politiky,“ SMER - sociálna demokracia, 13. jún 2023, <https://www.strana-smer.sk/aktuality/blogy/post/geopolitika>.
- 195 Matej Šimalčík, „Image of China in Slovakia: ambivalence, adoration, and fake news,“ *Asia Europe Journal* 19 (2021): 252, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10308-021-00597-4>.
- 196 „Fico: Naším národným záujmom je mať dobré obchodné vzťahy s Čínou,“ *SME*, 23. október 2016, <https://domov.sme.sk/c/20364584/fico-nasim-narodnym-zaujmom-je-mat-dobre-obchodne-vztahy-s-cinou.html>.
- 197 Matej Šimalčík, Ivana Karásková, Barbara Kelemen, *Čínska prítomnosť na Slovensku: medzi cukrom a bičom* (Praha: Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), 2020), 19, <https://www.amo.cz/cs/mapinfluence/cinska-pritomnost-na-slovensku-medzi-cukrom-a-bicom/>.

- 198 „Skupina priateľstva s Čínskou ľudovou republikou,“ Národná rada SR, <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=eu/sp/sp&SkupinaId=159>.
- 199 „Spoločnosť Meta odstránila na facebooku stránku poslanca Ľuboša Blahu,“ RTVS, 14. jún 2022, <https://spravy.rtvsk.sk/2022/06/spolocnost-meta-odstranila-na-facebooku-stranku-poslanca-lubosa-blahu/>.
- 200 Ľuboš Blaha (LubosBlahaSmer), „Ďalší čriepok do mozaiky,“ Telegram, 14. august 2022, <https://t.me/LubosBlahaSmer/247>.
- 201 SMER - sociálna demokracia (@smersd), „Krátke správy :-),“ Facebook, 15. marec 2022, <https://www.facebook.com/394444782052809/posts/509630640534222>.
- 202 „Medzi vyjadreniami poslanca Blahu a čínskou propagandou sú len minimálne rozdiely (rozhovor),“ *Aktuality.sk*, 30. august 2019, <https://www.aktuality.sk/clanok/719529/medzi-vyjadreniami-poslanca-blahu-a-cinskej-propagandy-su-len-minimalne-rozdiely-rozhovor/>.
- 203 Ibid.
- 204 Jozef Tvardzík, „Čína si robí PR a EÚ sa vraj rozpadla. Aká je realita a čo robí Brusel,“ *SME*, 26. marec 2020, <https://index.sme.sk/c/22368139/koronavirus-aka-je-realita-a-co-pre-nas-robi-brusel.html>.
- 205 „Smer-SD: Riešením rusko-ukrajinského konfliktu sú mierové rokovania,“ *TERAZ*, 24. február 2023, <https://www.teraz.sk/slovensko/smer-sd-riesenim-rusko-ukrajinskeho/696776-clanok.html>.
- 206 Juraj Blanár (@JurajBlanaSK), „EURÓPSKA ÚNIA STÁLE NEVOLÁ PO MIERI NA UKRAJINE,“ Facebook, 24. máj 2023, <https://www.facebook.com/155444943415006/posts/568268508799312>.
- 207 Róbert Fico (@robertficosk), „JE DESIVÉ, DO AKEJ ZÁVISLOSTI OD USA SA EURÓPSKA ÚNIA DOSTALA,“ Facebook, 21. marec 2023, <https://www.facebook.com/401845797966393/posts/786615999489369>.
- 208 „Návrat suverenity do slovenskej zahraničnej politiky,“ SMER – sociálna demokracia, 13. jún 2023, <https://www.strana-smer.sk/aktuality/blogy/post/geopolitika>.

